

«نگذارید ما را بکشند»

بحران اعدام‌های بی‌امان در ایران از زمان خیزش سال ۱۴۰۱

فهرست

۱. خلاصه گزارش..... ۴
۲. روش و دامنه تحقیق..... ۶
۳. استفاده از مجازات اعدام به عنوان ابزار سرکوب سیاسی..... ۷
 - ۳.۱ اعدام برای اعمالی که هرگز نباید به مجازات مرگ منجر شود..... ۱۲
 - ۳.۱.۱ اعدام برای اعمال محافظت شده تحت قوانین بین‌المللی حقوق بشر..... ۱۲
 - ۳.۱.۲ اعدام برای اتهامات مبهم و بیش از حد گسترده..... ۱۴
 - ۳.۲ تاثیر مجازات مرگ بر اقلیت‌های ستم‌دیده؛ جمعیت بسیار کمتر، اعدام بسیار بیشتر..... ۱۵
 - ۳.۳ نقض سیستماتیک حقوق دادرسی عادلانه..... ۱۸
۴. اعدام‌های مرتبط با اعتراضات..... ۲۱
 - ۴.۲ افراد در معرض خطر اعدام‌های مرتبط با اعتراضات..... ۲۴
۵. اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر..... ۲۵
 - ۵.۱ تاثیر ویژه اعدام‌ها بر اقلیت بلوچ..... ۲۷
 - ۵.۲ بیانیه‌های رسمی قهقرایی علیه اصلاحات سال ۱۳۹۶..... ۲۹
 - ۵.۳ ابتکارات قانونی مرگبار..... ۳۰
۶. اعدام کسانی که در کودکی دستگیر شده‌اند..... ۳۱
 - ۶.۱ اعدام یک کودک ۱۷ ساله..... ۳۲
 - ۶.۲ دستورالعمل جدید، همان تبلیغات قدیمی..... ۳۳
 - ۶.۲.۱ ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی..... ۳۳
 - ۶.۲.۲ اجرای خودسرانه ماده ۹۱..... ۳۴

- ۳۴ ۶.۲.۳ ناتوانی دستورالعمل جدید در اصلاح عیوب بنیادی دیرینه
- ۳۵ ۷. استانداردهای بین‌المللی
- ۳۶ ۷.۱ اعدام
- ۳۷ ۷.۲ حقوق دادرسی عادلانه
- ۳۸ ۸. نتیجه‌گیری و توصیه‌ها
- ۳۹ ۸.۱ توصیه‌ها به مقامات ایران
- ۴۰ ۸.۲ توصیه به همه کشورهای عضو و ناظر سازمان ملل متحد

این گزارش تحقیقی، افزایش وحشتناک شمار اعدام‌ها در ایران در سال ۲۰۲۳ که بالاترین میزان اعدام در هشت سال گذشته است را مستندسازی کرده است. در حالی که شاهد بازگشت نگران‌کننده به سیاست مرگبار مبارزه با مواد مخدر از زمان به قدرت رسیدن ابراهیم رئیسی به ریاست جمهوری در سال ۲۰۲۱ هستیم، بیش از نیمی از اعدام‌ها به دلیل اتهامات مرتبط با مواد مخدر انجام شده است. با توجه به مصونیت سیستماتیک مرتکبان نقض حقوق بشر از مجازات در ایران، این گزارش بر ضرورت آغاز تحقیقات کیفری از سوی کشورها بر اساس اصل صلاحیت قضایی جهانی برای جرائم بین‌المللی که مقامات ایرانی مرتکب شده‌اند، بدون توجه به حضور یا عدم حضور متهم در قلمرو آنها، تاکید می‌کند.

تصویر روی جلد، چهره شماری از مردان، زنان و کودکان قربانی اعدام‌های سال ۲۰۲۳ در ایران را نشان می‌دهد. © شخصی

عنوان این گزارش تحقیقی، نقل قولی است از مجید کاظمی، سعید یعقوبی و صالح میرهاشمی در یادداشتی که دو روز پیش از اعدام خودسرانه‌شان در ۲۹ اردیبهشت ۱۴۰۲ به خاطر اتهامات مرتبط با خیزش «زن، زندگی، آزادی» از زندان به بیرون فرستاده بودند و روی آن نوشته بودند، «نگذارید ما را بکشند».

۱. خلاصه گزارش

از زمان خیزش «زن، زندگی، آزادی» از سپتامبر- دسامبر ۲۰۲۲، مقامات جمهوری اسلامی با توسل به یک کشتار وحشتناک و با برنامه‌ریزی حساب شده، از مجازات اعدام به عنوان یکی از ابزارهای سرکوب و برای ایجاد حس ترس فراگیر در سراسر کشور، اعمال کنترل بر مردم و تحکیم قدرت خود به هر قیمتی استفاده کرده‌اند.

در سال ۲۰۲۳، شمار اعدام‌ها افزایش یافت و دست‌کم ۸۵۳ نفر در سراسر کشور اعدام شدند که نسبت به سال ۲۰۲۲، ۴۸ درصد بیشتر شده و نسبت به سال ۲۰۲۱، افزایش ۱۷۲ درصدی را نشان می‌دهد.

دست‌کم ۵۴۵ نفر (۶۴ درصد) از این افراد به خاطر اعمالی که طبق قوانین بین‌المللی هرگز نباید به مجازات اعدام منجر شوند، به طور غیرقانونی اعدام شده‌اند، از جمله برای اعمالی که با حقوق حفظ حریم خصوصی و آزادی بیان، مذهب یا عقیده محافظت می‌شوند، یا برای اتهامات بسیار گسترده و مبهم که اصل دقت قانونی را رعایت نمی‌کنند و یا برای جرائم مربوط به مواد مخدر و سایر جرائمی که متضمن قتل عمدی نیستند و هرگز نباید مشمول مجازات اعدام شوند.

افزایش شمار اعدام‌ها عمدتاً به بازگشت نگران‌کننده حکومت به سیاست مرگبار مبارزه با مواد مخدر پس از روی کار آمدن ابراهیم رئیسی به عنوان رئیس‌جمهور و انتصاب غلامحسین محسنی اژه‌ای به عنوان رئیس قوه قضائیه، هر دو در سال ۲۰۲۱ نسبت داده می‌شود. از آن زمان، روند کاهشی اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر که در فاصله سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰ کاهشی شده بود معکوس شد، در آن دوره اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر به طور سالانه در محدوده ۲۰ تا ۳۰ نفر بود. مقامات در سال ۲۰۲۳، دست‌کم ۴۸۱ نفر را به خاطر جرائم مرتبط با مواد مخدر اعدام کردند که ۵۶ درصد کل اعدام‌های آن سال را شامل می‌شد. این حاکی از افزایش ۸۹ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۲ (با ۲۵۵ مورد اعدام مرتبط با مواد مخدر) و ۲۶۴ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۱ (با ۱۳۲ مورد اعدام مواد مخدر) است.

استفاده از مجازات اعدام همچنان بر اقلیت ستم‌دیده بلوچ ایران نسبت به جمعیت‌شان بیشتر تأثیر گذاشته است، آن‌ها تنها نزدیک به ۵ درصد از جمعیت ایران را تشکیل می‌دهند، اما ۲۰ درصد از کل اعدام‌شدگان یعنی دست‌کم ۱۷۲ نفر از آن‌ها، مرد و زن بلوچ بودند. از این ۱۷۲ نفر، ۱۳۸ نفر برای جرائم مرتبط با مواد مخدر اعدام شده‌اند که ۲۹ درصد از کل اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در ایران را شامل می‌شود، امری که تأثیر تبعیض‌آمیز استراتژی مرگبار مبارزه با مواد مخدر مقامات را بر حاشیه‌نشین‌ترین و فقیرترین جوامع بیشتر نمایان می‌سازد.

مقامات همچنین از مجازات اعدام برای مجازات افرادی استفاده کردند که نظام جمهوری اسلامی و ایدئولوژی‌های سیاسی-مذهبی آن را به چالش کشیدند یا تصور می‌شد که به چالش کشیده‌اند. در سال ۲۰۲۳، مقامات دست‌کم هفت نفر را در ارتباط با اعتراضات - شش نفر در ارتباط با اعتراضات «زن، زندگی، آزادی» و یک نفر در ارتباط با اعتراضات سراسری آبان ۱۳۹۸ - اعدام کردند. علاوه بر این، مقامات دست‌کم دو تن از کاربران شبکه‌های اجتماعی را از بابت «ارتداد» و «توهین به پیامبر اسلام» (سب‌النبی) و دست‌کم شش فرد متعلق به اقلیت‌های اَتَنیکی و/یا مذهبی تحت ستم را به دلیل وابستگی واقعی یا تصور شده‌شان به گروه‌های سیاسی که مقامات «معاند» تلقی می‌کنند، اعدام کرده‌اند.

در اقدامی تکان‌دهنده، مقامات یک پسر ۱۷ ساله به نام **حمیدرضا آذری** را اعدام کردند و سن او را در رسانه‌های حکومتی عامدانه و به اشتباه ۱۸ ساله اعلام کردند تا از پاسخ‌گویی فرار کنند. آن‌ها چهار نفر دیگر را هم که در زمان وقوع جرم زیر ۱۸ سال داشتند، اعدام کردند.

دست‌کم ۵۲۰ نفر (۶۱ درصد) پس از محاکمه و صدور حکم در دادگاه‌های انقلاب که فاقد استقلال هستند و زیر نفوذ نهادهای امنیتی و اطلاعاتی عمل می‌کنند، به صورت خودسرانه اعدام شدند. دادگاه‌های انقلاب صلاحیت رسیدگی به جرائم مربوط به مواد مخدر و امنیت ملی را دارند. روند‌های دادرسی در چنین دادگاه‌هایی به طور بنیادین ناعادلانه است و متهمان به شکل سیستماتیک از حقوق دادرسی عادلانه، از جمله حق دفاع کافی و مناسب، حق به چالش کشیدن قانونی بودن بازداشت‌شان، حق فرض برائت، حق عدم اقرار به گناه خود و حق بررسی و تجدیدنظر

معنادار در حکم‌شان محروم می‌شوند. دادگاه‌های انقلاب همچنین به صورت مکرر به «اعترافات» اخذ شده زیر شکنجه برای محکوم کردن افراد و صدور حکم اعدام برای آنان تکیه می‌کنند.

بحران اعدام در ایران هم از بحران گسترده‌تر مصونیت سیستماتیک از مجازات برای محرومیت‌های خودسرانه دیگران از حق حیات برآمده است و هم آن را تشدید می‌کند. نیروهای امنیتی، دادستان‌ها و قضات در حمله بی‌امان به حق حیات، بدون اهمیت دادن به حرمت زندگی و حقوق دادرسی عادلانه، با یکدیگر همکاری می‌کنند.

در میانه فراخوان‌های داخلی برای لغو مجازات اعدام، از جمله از سوی زندانیان محکوم به اعدام، مقامات جمهوری اسلامی به کشتار حکومتی ادامه داده‌اند و آن را چنان تشدید کرده‌اند که زندان‌های کشور را به مکان‌هایی برای کشتارهای دسته‌جمعی تبدیل کرده‌اند. مقامات اجرای سریع مجازات اعدام معترضان را جشن گرفته و استراتژی غیرانسانی و مرگبار خود را در مبارزه با مواد مخدر به عنوان «تلاشی برای زنده نگه داشتن بشریت» که شایسته ستایش جهانی است، نمایش داده‌اند.

عفو بین‌الملل بیم این دارد که بدون واکنش قاطع جهانی، مقامات جمهوری اسلامی به استفاده از مجازات اعدام به عنوان ابزار سرکوب ادامه می‌دهند و هزاران نفر دیگر را در سال‌های آینده اعدام خواهند کرد.

عفو بین‌الملل برای ثبت شمار اعدام‌های انجام شده در سال ۲۰۲۳، با بنیاد عبدالرحمن برومند که از منابع باز استفاده می‌کند، همکاری نزدیکی داشت. این سازمان همچنین فهرست اعدام‌های ثبت شده از سوی سازمان حقوق بشر ایران و شبکه حقوق بشر کردستان را بررسی کرد. عفو بین‌الملل همچنین اسناد حقوقی، نامه‌ها و بیانیه‌های رسمی را بررسی کرد و با منابع آگاه درباره کسانی که در سال ۲۰۲۳ اعدام شدند یا در معرض خطر اعدام قرار داشتند، مصاحبه انجام داد.

عفو بین‌الملل از مقامات جمهوری اسلامی ایران می‌خواهد که:

- تمامی محکومیت‌ها و احکام اعدام صادر شده در پی محاکمه‌های ناعادلانه را لغو کنید. تمامی افرادی که بازداشت آن‌ها به دلیل عدم رعایت جدی حقوق دادرسی عادلانه، خودسرانه محسوب می‌شوند، از جمله معترضان و به ویژه کسانی را که با استناد به «اعترافات» زیر شکنجه و سایر رفتارهای بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز محکوم شده‌اند، آزاد کنید. افرادی که متهم به ارتکاب جرائمی هستند که در جامعه بین‌المللی شناخته شده است، باید در روندهای دادرسی که با دقیق‌ترین استانداردهای بین‌المللی دادرسی عادلانه مطابقت داشته باشد با کنار گذاشتن «اعترافاتی» که زیر شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها اخذ شده‌اند و بدون توسل به مجازات اعدام محاکمه شوند. بلافاصله و بدون قید و شرط همه کسانی را که صرفاً به خاطر استفاده از حقوق خود برای آزادی بیان، تشکل‌یابی و برگزاری اجتماعات مسالمت‌آمیز، محکوم به اعدام شده، متهم گشته یا تحت بازجویی قرار گرفته‌اند، آزاد کنید.
- با هدف لغو کامل مجازات اعدام، فوراً دستوری رسمی مبنی بر تعلیق همه احکام اعدام صادر کنید. تا زمان لغو کامل مجازات اعدام، مقررات موجود در قوانین داخلی را مطابق با قوانین و استانداردهای بین‌المللی از جمله در این موارد اصلاح کنید: حذف مجازات اعدام برای جرائم مرتبط با مواد مخدر و سایر جرائمی که متضمن قتل عمدی نیست؛ لغو مقررات و مواد مبهم قانون مجازات اسلامی که اعمال حقوق آزادی عقیده و مذهب، آزادی بیان، تشکل‌یابی و برگزاری تجمعات مسالمت‌آمیز را جرم‌انگاری می‌کند؛ کسب اطمینان از این‌که روند دادرسی از زمان دستگیری با بالاترین استانداردها برای یک محاکمه عادلانه مطابقت دارد؛ و ابطال پیش‌فرض‌های قانونی مجرمیت و احکام اعدام اجباری (احکام اعدام اجباری ناظر به مجازاتی است که در صورت محکوم شدن متهم، قاضی بدون توجه به شرایط ارتکاب جرم باید برای آن حکم اعدام صادر کند).
- ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی را به منظور ممنوعیت صریح صدور مجازات اعدام برای جرائم افراد زیر ۱۸ سال در هر شرایطی و بدون

دادن اختیار به قضات، اصلاح کنید.

عفو بین‌الملل از همه کشورهای عضو و ناظر در سازمان ملل می‌خواهد که:

• تحت اصل صلاحیت قضایی جهانی، تحقیقات کیفری درباره جرائم بین‌المللی که مقامات جمهوری اسلامی مرتکب شده‌اند، صرف نظر از عدم حضور یا حضور متهم در قلمرو آن‌ها، آغاز کنند. این شامل آغاز تحقیقات کیفری با منابع کافی با هدف کشف حقیقت درباره جرائم، شناسایی افراد مظنون به مسئولیت از جمله مافوق‌ها و صدور حکم بازداشت بین‌المللی در صورت وجود شواهد قابل قبول و کافی است.

۲. روش و دامنه تحقیق

این گزارش پژوهشی عمدتاً به تحقیقات انجام شده عفو بین‌الملل از ژانویه ۲۰۲۳ تا مارس ۲۰۲۴ به عنوان بخشی از تحقیقات مستمر این سازمان درباره استفاده از مجازات اعدام در ایران مبتنی است.

برای ثبت تعداد اعدام‌های انجام شده در سال ۲۰۲۳، عفو بین‌الملل با مرکز عبدالرحمن برومند، یک سازمان حقوق بشری که مجازات‌های قضایی در ایران را مستندسازی می‌کند همکاری نزدیک داشت و از منابع باز، از جمله گزارش‌های رسانه‌های حکومتی و گزارش‌های رسانه‌های مستقل و سازمان‌های حقوق بشری مستقر در خارج از ایران که به افراد مطلع داخل کشور از جمله زندانیان و خانواده‌های قربانیان اعدام شده دسترسی دارند، استفاده کرد. این سازمان‌های حقوق بشری شامل کمیته فعالان بلوچ^۱، حال‌وش،^۲ یک سازمان حقوق بشر بلوچ^۳، سازمان حقوق بشر هنگاؤ^۴، خبرگزاری فعالان حقوق بشر^۵، سازمان حقوق بشر ایران^۶، شبکه حقوق بشر کردستان^۷ و سازمان حقوق بشر کُردپا^۸ است. عفو بین‌الملل همچنین فهرست اعدام‌های ثبت شده از سوی سازمان حقوق بشر ایران و شبکه حقوق بشر کردستان را بررسی کرد و آن‌ها را با آمار خود مقایسه کرد تا به رقم نهایی برسد.

در این گزارش همچنین از یافته‌های گزارش‌های تحقیقی، بیانیه‌های مطبوعاتی و متون تهیه شده برای کارزارهای عفو بین‌الملل در طول سال ۲۰۲۳ استفاده شده است و این یافته‌ها از طریق مصاحبه با منابع آگاه دست اول، مستقر در داخل و خارج از ایران، درباره افرادی که در معرض خطر اعدام بودند یا اعدام شده‌اند به دست آمده است.^۹ این سازمان همچنین اسناد حقوقی مانند احکام دادگاه‌های کیفری، دادگاه‌های انقلاب و دیوان عالی کشور، نامه‌های رسمی از جمله نظرات سازمان پزشکی قانونی ایران و نامه‌هایی از مقامات عالی رتبه امنیتی به دادستان‌ها برای درخواست تسریع در پرونده‌های مجازات اعدام را مورد بررسی قرار داد.

عفو بین‌الملل همچنین اظهارات رسمی مقامات منتشر شده در رسانه‌های حکومتی و وابسته به حکومت را بررسی کرد و ویدئوهایی که از صداوسیما پخش شد، از جمله فیلم‌هایی از جلسات دادگاه در دادگاه‌های انقلاب و فیلم‌های تبلیغاتی که روایت مقامات از رویدادها و «اعترافات» اجباری قربانیان را نمایش می‌داد، را تجزیه و تحلیل کرد.

^۱ <https://www.balochcampaign.us/>

^۲ <https://www.haalvsh.org/>

^۳ <https://www.hengaw.net/>

^۴ <https://www.hra-news.org/>

^۵ <https://www.iranhr.net/>

^۶ <https://www.kurdistanhumanrights.org/>

^۷ <https://kurdpa.net/>

^۸ گزارش‌ها و بیانیه‌های عفو بین‌الملل در مورد استفاده از اعدام در ایران در سال ۲۰۲۳ را اینجا ببینید: [https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-](https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/iran)

[africa/iran](https://www.amnesty.org/en/location/middle-east-and-north-africa/iran)

سایر مستندات و شواهد صوتی و تصویری بررسی شده، شامل گواهی تولد و سوابق پزشکی افراد اعدام شده یا در معرض خطر اعدام، فیلم‌های دوربین‌های مداربسته استفاده شده به عنوان مدرک در جریان دادرسی کیفری، و تصاویری بودند که جراحات گردن افرادی را که از طریق حلق‌آویز کردن اعدام شده‌اند را نشان می‌دهد.

عفو بین‌الملل همچنین سایر مطالب در دسترس عموم، از جمله پیام‌ها و تماس‌های صوتی و نامه‌های مکتوب زندانیان محکوم به اعدام که به‌طور مخفیانه از زندان خارج شده و اطلاعاتی که بستگان و وکلای افراد اعدام‌شده در حساب‌های رسانه‌های اجتماعی یا مصاحبه‌های رسانه‌ای به اشتراک گذاشتند را بررسی کرد.

در ۲۰ دسامبر ۲۰۲۳، عفو بین‌الملل در نامه‌ای به غلامحسین محسنی اژه‌ای، رئیس قوه قضائیه، خواستار اطلاعاتی درباره احکام اعدام صادر شده و اجرا شده در ایران در سال ۲۰۲۳ شد. تا زمان انتشار این پژوهش، هیچ پاسخی دریافت نشده بود. عفو بین‌الملل دوباره از مقامات جمهوری اسلامی می‌خواهد درباره استفاده از مجازات اعدام در ایران اطلاعاتی را که در دست دارند منتشر کنند.

عفو بین‌الملل در همه موارد و بدون استثنا با مجازات اعدام مخالف است. مجازات اعدام نقض حق حیات است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر تضمین شده است. اعدام حد نهایی مجازات بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز است. عفو بین‌الملل پیوسته از همه کشورهایی که مجازات اعدام را هنوز اجرا می‌کنند، از جمله ایران خواسته است تا با هدف لغو کامل مجازات اعدام، دستوری رسمی مبنی بر تعلیق همه احکام اعدام صادر کنند.

۳. استفاده از مجازات اعدام به عنوان ابزار سرکوب سیاسی

از زمان خیزش «زن، زندگی، آزادی» در سپتامبر-دسامبر ۲۰۲۲، مقامات جمهوری اسلامی از مجازات اعدام به عنوان سلاحی برای ایجاد فضای رعب و وحشت در سراسر کشور، اعمال کنترل بر مردم، و سرکوب اعتراض و هر چالشی علیه قدرت مطلقه‌شان استفاده کرده‌اند.

در نتیجه، سال ۲۰۲۳ شاهد افزایش تصاعدی در شمار اعدام‌های ثبت شده نسبت به سال قبل بود.

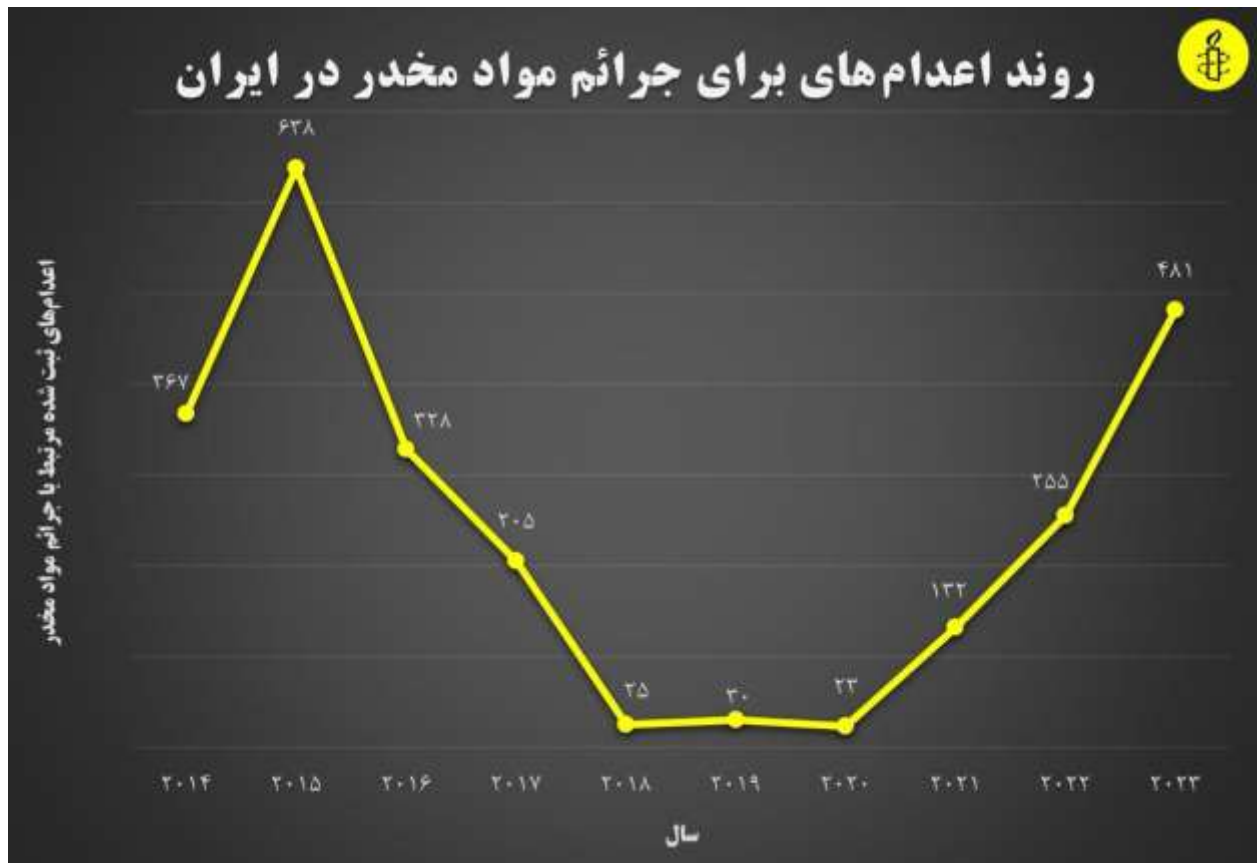
مقامات در سال ۲۰۲۳، دست کم ۸۵۳ نفر را اعدام کردند، که نسبت به سال ۲۰۲۲ با ۵۷۶ مورد اعدام ۴۸ درصد افزایش و نسبت به سال ۲۰۲۱ با ۳۱۴ مورد اعدام ۱۷۲ درصد افزایش داشته است.

عفو بین‌الملل باور دارد که شمار واقعی اعدام‌ها از این تعداد بالاتر است، اما مقامات جمهوری اسلامی درباره شمار افراد اعدام شده در هر سال اطلاع‌رسانی نمی‌کنند و آمار مرتبط با اعدام‌ها را در دسترس عموم قرار نمی‌دهند.

افزایش تصاعدی شمار اعدام‌ها از ژانویه ۲۰۲۳ تا حد زیادی ناشی از بازگشت نگران‌کننده به استراتژی مرگبار مبارزه با مواد مخدر است که منجر به اعدام دست‌کم ۴۸۱ نفر برای جرائم مرتبط با مواد مخدر در سال ۲۰۲۳ شده است.

این تغییر سیاست پس از کاهش قابل توجه قبلی در اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در فاصله سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۰ رخ می‌دهد، دوره‌ای که در آن این‌گونه اعدام‌ها در محدوده ۲۰ تا ۳۰ مورد در سال انجام می‌شد.

افراد متعلق به اقلیت تحت ستم بلوچ در ایران به نسبت جمعیت‌شان بیشتر تحت تاثیر اعدام‌ها قرار گرفته‌اند و علی‌رغم این که تنها حدود ۵ درصد از جمعیت ایران را تشکیل می‌دهند، با ۱۷۲ نفر اعدام شده در سال ۲۰۲۳، ۲۰ درصد از کل اعدام‌ها در ایران را به خود اختصاص داده‌اند که تاثیر تبعیض‌آمیز استراتژی مرگبار مبارزه با مواد مخدر مقامات بر جوامع حاشیه‌نشین و فقیر را نشان می‌دهد.^۹

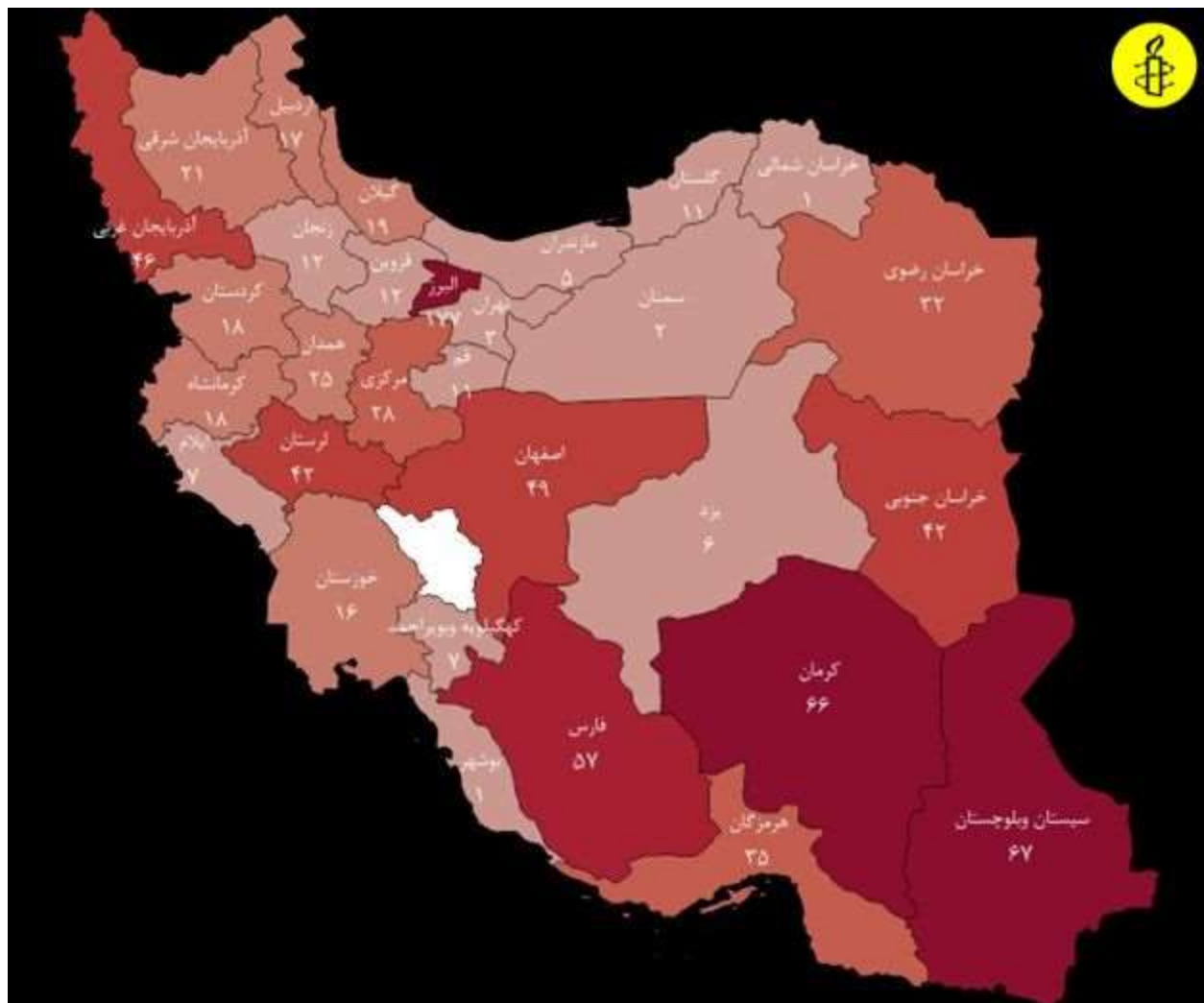
به طور همزمان، سال ۲۰۲۳ ایران شاهد موجی از اعدام افرادی بود که با نظام تنوکراتیک حاکم و ایدئولوژی‌های سیاسی-مذهبی آن مخالفت کرده بودند یا تصور می‌شد که آن را به چالش کشیده‌اند. این موارد، شامل اعدام حداقل ۷ معترض - شش نفر در ارتباط با خیزش «زن، زندگی، آزادی» در سپتامبر-دسامبر ۲۰۲۲ و یک نفر در ارتباط با اعتراضات سراسری آبان ۱۳۹۸ - بود. علاوه بر این، مقامات دست‌کم دو کاربر شبکه‌های اجتماعی را به دلیل «ارتداد» و «توهین به پیامبر اسلام» (سب‌النبی) در ارتباط با پست‌هایشان در شبکه‌های اجتماعی اعدام کردند. دست‌کم شش فرد متعلق به اقلیت‌های اتمیکی و/یا مذهبی تحت ستم را هم به دلیل وابستگی واقعی یا تصور شده‌شان به گروه‌های سیاسی که مقامات «معاند» تلقی می‌کنند، اعدام شدند.

تشدید اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر، در کنار اعدام‌هایی که معترضان، کاربران شبکه‌های اجتماعی و مخالفان را هدف قرار می‌دهند، استفاده مقامات جمهوری اسلامی از مجازات اعدام در همه جبهه‌ها به عنوان سلاحی برای ایجاد فضای ترس در کشور پس از خیزش «زن، زندگی، آزادی» را نشان می‌دهد. این وضعیت با الگوهای قبلاً ثبت شده در ایران مطابقت دارد که اعدام‌های گسترده در پی دوره‌های ناآرامی و اعتراضات سیاسی صورت می‌گرفت، همان‌گویی که در سال ۲۰۱۰ پس از اعتراضات گسترده‌ای که در پی انتخابات ریاست جمهوری مناقشه‌آمیز سال ۲۰۰۹ رخ

^۹ اکثریت قریب به اتفاق اعدام‌هایی که مردم بلوچ را هدف قرار داده‌اند، برای جرائم مرتبط با مواد مخدر بوده است. برای اطلاعات بیشتر، رجوع کنید به بخش ۵.۱ «تاثیر ویژه اعدام‌ها بر اقلیت بلوچ».

داد، مشاهده شد.^{۱۰}

اعدام ۸۵۳ نفر در ۳۰ استان از ۳۱ استان ایران انجام شد: استان‌های البرز (۱۷۷)، کرمان (۶۶)، سیستان و بلوچستان (۶۷)، فارس (۵۷)، اصفهان (۴۹)، آذربایجان غربی (۴۶)، خراسان جنوبی (۴۲)، هرمزگان (۳۵)، لرستان (۴۲)، خراسان رضوی (۳۲)، مرکزی (۲۸)، همدان (۲۵)، اردبیل (۱۷)، آذربایجان شرقی (۲۱)، گیلان (۱۹)، کردستان (۱۸)، کرمانشاه (۱۸)، خوزستان (۱۶)، گلستان (۱۱)، قم (۱۱)، زنجان (۱۲)، قزوین (۱۲)، ایلام (۷)، کهگیلویه و بویراحمد (۷)، یزد (۶)، مازندران (۵)، تهران (۳)، سمنان (۲)، بوشهر (۱) و خراسان شمالی (۱).^{۱۱}

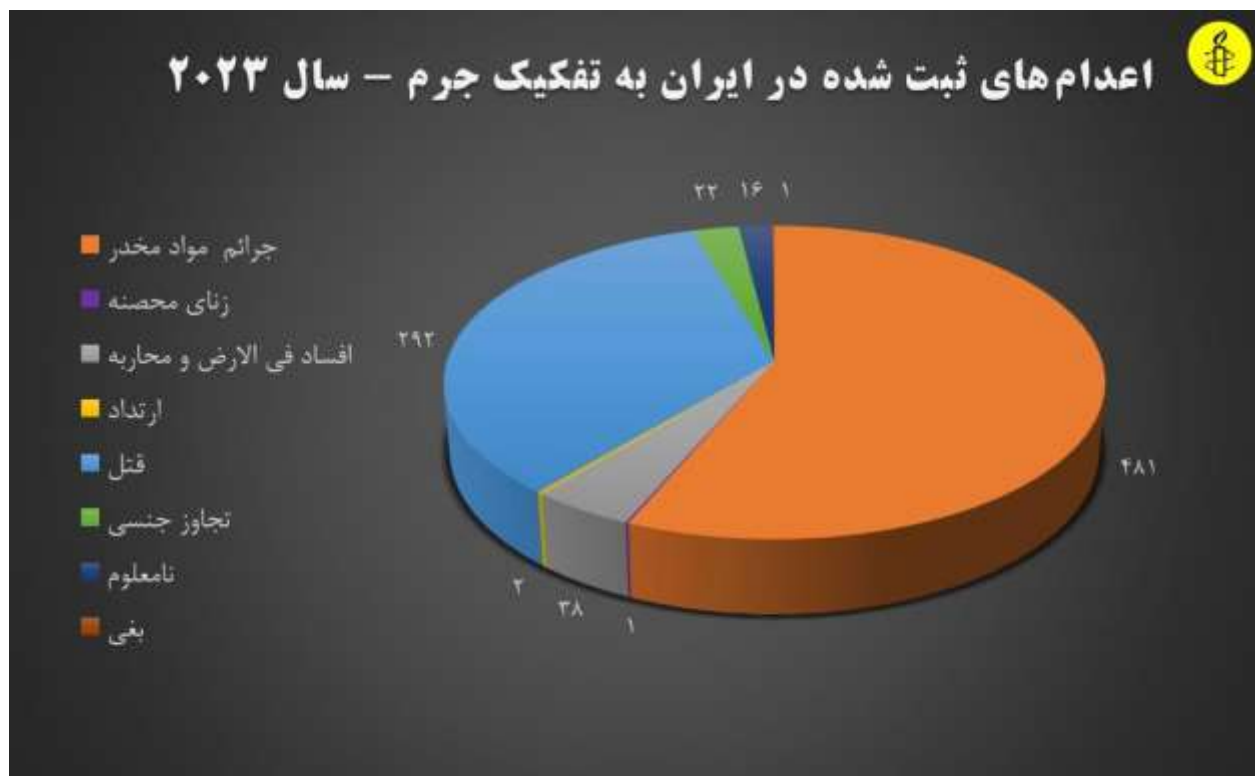
شمار اعدام‌های ثبت شده در استان‌های ایران در سال ۲۰۲۳ میلادی

^{۱۰} عفو بین‌الملل، «اعدام‌های ایران پیامی وحشتناک را ارسال می‌کند»، ۳۰ مارس ۲۰۱۰؛ عفو بین‌الملل، «اعدام تکان‌دهنده تظاهرکنندگان ایران محکوم شد»، ۲۸ ژانویه ۲۰۱۰؛ عفو بین‌الملل، «ایران: نجیره اعدام‌های وحشتناک با استفاده فزاینده از مجازات مرگ علیه اقلیت‌های قومی تحت آزار و اذیت»، ۲ مارس ۲۰۲۳؛ عفو بین‌الملل، «استفاده وحشتناک از مجازات اعدام برای سرکوب بحرمانه خیزش مردمی»، ۱۶ نوامبر ۲۰۲۲؛ عفو بین‌الملل، «اعدام دو کرد در میان افزایش استفاده از مجازات اعدام به عنوان ابزار سرکوب»، ۱۵ ژوئیه ۲۰۲۰.

^{۱۱} تنها استانی که هیچ اعدامی در آن ثبت نشده است، چهار محال و بختیاری است.

در میان ۸۵۳ نفر اعدام شده، ۸۲۱ مرد و ۲۴ زن بودند، جنسیت هشت نفر از آن‌ها معلوم نبود.

از اعدام‌های ثبت‌شده به دست عفو بین‌الملل، ۴۸۱ نفر برای جرائم مرتبط با مواد مخدر؛ ۲۹۲ نفر برای قتل^{۱۲}؛ ۳۸ نفر برای اتهامات مبهم «محرابه» و «افساد فی الارض» و یک نفر برای «بغی»^{۱۳}؛ ۲۲ نفر برای تجاوز جنسی؛ دو نفر برای «ارتداد» و «توهین به پیامبر اسلام» (سب‌النبی)؛ یک نفر برای «زنا»؛ و ۱۶ نفر برای جرائمی اعدام شدند که برای عفو بین‌الملل نامعلوم است.

مقامات جمهوری اسلامی از این میان، هفت مرد از جمله دو تبعه افغان را در ملاء عام اعدام کردند که به اتهام «محرابه» و «افساد فی الارض» به اعدام محکوم شده بودند.^{۱۴}

در ویدئوهایی که رسانه‌های حکومتی از یک اعدام در ملاء عام که به دلیل تجاوز جنسی در ماه مه ۲۰۲۳ اجرا شد، پخش کردند، کودکانی در میان تماشاگران دیده می‌شدند.^{۱۵}

در ماه دسامبر ۲۰۲۳، مقامات همچنین یک زن جوان به نام سمیرا سبزیان فرد را اعدام کردند که در دادگاهی در تهران بر اساس اصل قصاص و

^{۱۲} یک فرد با اتهامات قتل و تجاوز به اعدام محکوم شد، اما به منظور جلوگیری از شمارش دوباره، سازمان عفو بین‌الملل در فهرست خود و در نمودار دایره‌ای بالا، اعدام این فرد را در گروه اعدام‌های برای جرم قتل ثبت کرد.

^{۱۳} برای اطلاعات بیشتر، رجوع کنید به بخش ۳.۱ «اعدام برای اعمالی که هرگز نباید به مجازات اعدام منجر شود».

^{۱۴} خبرگزاری میزان، «۲ نفر از عاملان جنایت تروریستی حمله به حرم شاهچراغ (ع) در ملاء عام به دار مجازات آویخته شدند»، ۸ جولای ۲۰۲۳.

^{۱۵} صدای آمریکا، «اعدام یک مرد در مراغه مقابل چشم کودکان؛ دادستان: او شرور و متجاوز بود»، ۲۵ مه ۲۰۲۳.

به دلیل قتل به مرگ محکوم شده بود. او متهم به قتل مردی شد که زمان کودکی در سن ۱۵ سالگی مجبور به ازدواج با او شده بود.^{۱۶}

افزایش شمار اعدام‌ها تا سال ۲۰۲۴ ادامه دارد و حداقل ۹۵ نفر در ۸۰ روز اول سال جاری تا ۲۰ مارس ۲۰۲۴ اعدام شده‌اند.

۳.۱ اعدام برای اعمالی که هرگز نباید به مجازات مرگ منجر شود

از ۸۵۳ اعدام ثبت شده در سال ۲۰۲۳، دست کم ۵۴۵ مورد به صورت غیرقانونی برای ارتکاب اعمالی اجرا شده است که مطابق قوانین بین‌المللی هرگز نباید به مجازات اعدام منجر شود. قوانین بین‌المللی استفاده از مجازات اعدام برای جرائمی که به آستانه «جدی‌ترین جرائم» متضمن قتل عمد نمی‌رسد را به طور کلی منع کرده است.^{۱۷}

این ۵۴۵ اعدام خودسرانه را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد.

دسته اول شامل دست کم سه اعدام برای اعمالی است که با حقوق حریم خصوصی و آزادی بیان، مذهب یا عقیده محافظت می‌شوند و نباید جرم انگاری شود، چه رسد به این که با حکم اعدام مجازات شوند. این موارد شامل «ارتداد»، «توهین به پیامبر اسلام» (سب‌النبی) و زنا می‌شوند.

دسته دوم شامل ۳۹ اعدام به اتهامات بیش از حد گسترده و مبهم مانند «محرابه»، «افساد فی الارض» و «بغی» است که جز جرائم کیفری شناخته شده در جهان نیستند و اصل دقت قانونی را برآورده نمی‌کنند؛ مطابق این اصل، تمام اعمال مجرمانه باید به صورت واضح در قانون تعریف شده و تعاریف آن‌ها قابل دسترسی و پیش‌بینی باشند.

دسته آخر شامل ۵۰۳ اعدام برای جرائم کیفری شناخته شده در حقوق بین‌المللی است اما شامل «قتل عمدی» نمی‌شود و بنابراین نباید به مجازات اعدام منجر شود. این شامل ۴۸۱ اعدام ثبت شده برای جرائم مرتبط با مواد مخدر^{۱۸} و ۲۲ مورد اعدام برای جرم تجاوز جنسی است.

۳.۱.۱ اعدام برای اعمال محافظت شده تحت قوانین بین‌المللی حقوق بشر

در سال ۲۰۲۳، دست کم دو نفر تنها به دلیل اعمال مسالمت‌آمیز حقوق خود برای آزادی بیان، دین و عقیده، اعدام شدند.

^{۱۶} سازمان حقوق بشر ایران، «سمیرا سبزیان در زندان قزل‌حصار کرج اعدام شد»، ۲۰ دسامبر ۲۰۲۳.

^{۱۷} فصل ۷ «استانداردهای بین‌المللی» را ببینید.

^{۱۸} برای اطلاعات بیشتر، رجوع کنید به فصل ۵ «اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر».

اعدام صدرالله فاضلی زارع و یوسف مهرداد به دلیل ارتداد

۱۸ اردیبهشت ۱۴۰۲، مقامات دو کاربر شبکه‌های اجتماعی به نام‌های **صدرالله فاضلی زارع** و **یوسف مهرداد** را در زندان اراک در استان مرکزی اعدام کردند. یوسف مهرداد که پدر سه فرزند خردسال بود از بابت «توهین به مقدسات اسلامی» و «توهین به پیامبر اسلام» (سب‌النبی) به اعدام محکوم شده بود. صدرالله فاضلی زارع نجار و کابینت‌ساز بود و از مادر سالمندش مراقبت می‌کرد. او در دادگاه از بابت اتهامات متعددی از جمله «ارتداد»، «توهین به پیامبر اسلام» (سب‌النبی)، «توهین به مقدسات اسلامی»، «هتک حرمت مادر پیامبر اسلام» و «هتک حرمت قرآن از طریق سوزاندن آن» به اعدام محکوم شد. احکام اعدام این دو نفر در دادگاه کیفری یک در اراک، در اردیبهشت ۱۴۰۰ و در پی نقض فاحش اصول دادرسی عادلانه صادر شد. دیوان عالی احکام صادره را در تیر ۱۴۰۰ تأیید کرد.

یوسف مهرداد (راست) و صدرالله فاضلی زارع (چپ) © شخصی

در روز اجرای احکام اعدام، خبرگزاری میزان، ارگان رسانه قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران، با انتشار گزارشی مفصل اعلام کرد «حکم اعدام دو نفر از اهانت‌کنندگان به دین و مقدسات اسلامی که قرآن را به آتش کشیده‌اند» اجرا شده است.^{۱۹}

بر اساس این گزارش، مقامات یوسف مهرداد را ۳ خرداد ۱۳۹۹ دستگیر کردند و او را به عنوان «مدیر و سازنده یک گروه اینترنتی بسیار معروف که به فعالیت‌های ضداسلامی و توهین بی‌شرمانه به مقدسات دینی و اسلامی می‌پرداخت» معرفی کردند و او را چهره کلیدی در «۱۵ گروه و کانال ضد مذهبی» معرفی کردند. در این گزارش آمده است: «اسناد به‌دست‌آمده از دستگاه‌های کشف شده از او و اعترافات صریحش به مقامات قضایی، نشان می‌دهد او فعالیت‌های گسترده‌ای در ترویج الحاد و توهین به مقدسات دینی و اسلامی داشته است».

بر اساس گزارش قوه قضائیه، صدرالله فاضلی زارع در حوالی خرداد ۱۳۹۹ دستگیر شد پس از اینکه تحقیقات درباره یوسف مهرداد و بازجویی‌ها از او «مشخص ساخت او با فرد دیگری به نام صدرالله فاضلی زارع در مدیریت این گروه‌ها و کانال‌های ضد اسلامی و کفرگویی نقش داشته است». مقامات صدرالله فاضلی زارع را به «مدیریت ۲۰ گروه و کانال ضد دینی» متهم کردند و ادعا کردند که «متهم پس از روبرو شدن با واقعیات آشکار در تلفن همراهش، اعتراف کرد که آن حساب کاربری به او تعلق دارد».

بر اساس گزارش قوه قضائیه، در رای دیوان عالی کشور همچنین آمده است که پیام‌های کشف شده در دستگاه‌های این دو نفر «به صورت صریح به مقدسات، رسول گرامی اسلام (ص)، حضرت فاطمه (س)، امام علی، امام حسن (ع)، امام حسین و همه ائمه معصومین اهانت کرده است».

^{۱۹} خبرگزاری میزان، «حکم اعدام ۲ قرآن‌سوز هتاک به دین و مقدسات اسلامی اجرا شد»، ۸ می ۲۰۲۳.

اعدام آن‌ها بدون اعلام قبلی به وکلا یا خانواده‌هایشان انجام شد و آن‌ها از ملاقات نهایی با عزیزانشان محروم شدند.^{۲۰} پس از اعدام آن‌ها، مقامات یک ویدئوی تبلیغاتی منتشر کردند^{۲۱} که در آن جزئیات «جرائم» آن‌ها را توضیح می‌داد و تصویری مات شده^{۲۲} از حلق‌آویز شدن آن‌ها را نشان می‌داد. بر اساس گزارش دادبان، که یک سازمان وکلای دادگستری ایرانی مستقر در خارج از کشور است، مقامات قضایی در روز ۱۷ اردیبهشت ۱۴۰۲ به خانواده یوسف مهرداد گفته بودند که اعدام او متوقف شده و قرار است عفو رهبر در مورد پرونده او اعمال شود.^{۲۳} روز بعد، خانواده او از طریق گزارش‌های رسانه‌ای متوجه اجرای حکم اعدام او شدند.^{۲۴}

در سال ۲۰۲۳، مقامات جمهوری اسلامی دست‌کم یک فرد دیگر را به دلیل اعمالی که تحت حمایت قوانین بین‌المللی قرار دارند، اعدام کردند. **احمد نیکویی** در تاریخ ۲۹ آوریل ۲۰۲۳ در زندان مرکزی کرج (ندامتگاه کرج) استان البرز با اتهام «زناى محصنه» و به دلیل داشتن رابطه جنسی رضایت‌مندانه با یک زن متاهل اعدام شد. از سرنوشت این زن اطلاعی در دست نیست. بر اساس قانون مجازات اسلامی ایران، مجازات برقراری روابط جنسی توافقی خارج از زناشویی شامل مجازات‌هایی از ۳۱ تا ۱۰۰ ضربه شلاق تا مجازات اعدام است که برای بزرگسالان و کودکان شامل پسران بالای ۱۵ سال قمری و دختران بالای ۹ سال قمری قابل اعمال است. مشخص نیست که چند نفر در ایران به اتهام «زنا» محکوم به اعدام شده و در معرض خطر اعدام هستند، زیرا مقامات از افشای چنین اطلاعاتی خودداری می‌کنند.

۳.۱.۲ اعدام برای اتهامات مبهم و بیش از حد گسترده

در سال ۲۰۲۳، اعدام ۳۸ نفر به دلیل «محرابه» و/یا «افساد فی الارض» ثبت شده است. از این تعداد، بیش از نیمی به دلیل اقدامات ادعایی که هرگز نباید منجر به مجازات مرگ شوند، از جمله دزدی، جاسوسی، داشتن سلاح، کشیدن سلاح و عضویت در گروه‌های مخالف کردی، اعدام شده‌اند. در ۹ مورد دیگر، این اتهامات مبهم در ارتباط با وقایعی که منجر به مرگ یک مقام یا مأمور شده‌اند، از جمله در جریان اعتراضات سراسری، مطرح شده‌اند.

از این ۳۸ نفر، پنج نفر در ارتباط با خیزش «زن، زندگی، آزادی» در سال ۲۰۲۲ اعدام شدند.^{۲۵}

در روز ۲۰ فوریه ۲۰۲۳، مقامات **حسن ابیات**، از اقلیت تحت ستم عرب اهوازی، را به اتهام «افساد فی الارض» اعدام کردند. او در رابطه با مرگ یک مأمور نیروی شبه نظامی بسیج در سال ۲۰۱۱ و به اتهام عضویت در یک «گروه معاند»، پس از یک محاکمه به شدت ناعادلانه و آلوده به شکنجه، در دادگاه انقلاب به اعدام محکوم شده بود.^{۲۶} حسن ابیات هرگونه دست داشتن در مرگ این مأمور را رد کرده بود. مقامات او را بدون

^{۲۰} بی‌بی‌سی فارسی، «قوه قضائیه ایران می‌گوید دو نفر را به اتهام «سب‌النبی» و «توهین به مقدسات» اعدام کرده است»، ۸ می ۲۰۲۳.

^{۲۱} آپارات، «توهین‌هایی که تنها چاره‌اش اعدام بود»، ۱۰ می ۲۰۲۳.

^{۲۲} فیگارو، «بنیید: کلیپ لحظه اعدام یوسف مهرداد + فیلم و عکس تار از لحظه اعدام شدن»، ۹ می ۲۰۲۳.

^{۲۳} دادبان، **پست در شبکه اجتماعی ایکس: «صبح امروز #یوسف_مهرداد در حالی اعدام شد که یک منبع آگاه و معتبر به دادبان گفت: خانواده از اجرای حکم او هیچ اطلاعی نداشتند و یوسف تا دیروز عصر در بند عمومی بوده است.»**، ۸ می ۲۰۲۳.

^{۲۴} دادبان، **پست در شبکه اجتماعی ایکس: «صبح امروز #یوسف_مهرداد در حالی اعدام شد که یک منبع آگاه و معتبر به دادبان گفت: خانواده از اجرای حکم او هیچ اطلاعی نداشتند و یوسف تا دیروز عصر در بند عمومی بوده است.»**، ۸ می ۲۰۲۳.

^{۲۵} برای جزئیات بیشتر، رجوع کنید به فصل ۴ «اعدام‌های مرتبط با اعتراضات».

^{۲۶} عفو بین‌الملل، «**ایران: زنجیره اعدام‌های وحشتناک با استفاده فزاینده از مجازات مرگ علیه اقلیت‌های قومی تحت آزار و اذیت**» ۲ مارس ۲۰۲۳.

اطلاع قبلی یا ملاقات آخر با خانواده‌اش به طور مخفیانه در زندان سپیدار استان خوزستان اعدام کردند.

۶ مه ۲۰۲۳، مقامات همچنین **حبیب چعب** (اسیود) شهروند دو تابعیتی سوئدی-ایرانی و مخالف عرب اهوازی را به اتهام «افساد فی الارض» اعدام کردند.^{۲۷} او در اکتبر ۲۰۲۰ از ترکیه ربوده شده و به ایران منتقل شد و در آنجا پس از یک محاکمه به شدت ناعادلانه در دادگاه انقلاب که با اتهامات شکنجه خدشه‌دار شده بود، به اعدام محکوم شد. مقامات او را به رهبری یک گروه «تروریستی» مسئول «عملیات مسلحانه» در استان خوزستان بین سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۹ متهم کرده بودند. مقامات مکان اجرای حکم اعدام او را فاش نکرده‌اند.

۳.۲ تاثیر مجازات مرگ بر اقلیت‌های ستم‌دیده؛ جمعیت بسیار کمتر، اعدام بسیار بیشتر

الگوهای ثبت شده قبلی که نشان می‌دهد اقلیت ستم‌دیده بلوچ به نسبت جمعیت‌شان بیشتر تحت تاثیر اعدام قرار می‌گیرند، در سال ۲۰۲۳ تشدید شد. مقامات حداقل ۱۷۲ نفر -۱۶۶ مرد و ۶ زن - از اقلیت بلوچ را اعدام کردند که ۲۰ درصد از کل اعدام‌ها را شامل می‌شود. زندانیان بلوچ در استان‌های مختلفی اعدام شدند: ۵۹ نفر در استان سیستان و بلوچستان، ۲۴ نفر در استان خراسان جنوبی، ۳۱ نفر در استان کرمان، ۱۵ نفر در استان هرمزگان، ۱۶ نفر در استان خراسان رضوی، ۸ نفر در استان اصفهان، ۵ نفر در استان فارس، ۳ نفر در استان یزد، ۲ نفر در البرز، ۲ نفر در گلستان، ۲ نفر در همدان، ۲ نفر در سمنان، ۱ نفر در اردبیل، ۱ نفر در مازندران و ۱ نفر در قم.

از این تعداد، ۱۳۸ نفر به اتهام جرائم مرتبط با مواد مخدر، ۲۶ نفر به اتهام قتل، ۷ نفر به اتهام «افساد فی الارض» و/یا «محاربه»^{۲۸}، و یک نفر به اتهام تجاوز جنسی اعدام شدند.

مقامات در سال ۲۰۲۳ دست‌کم ۸۲ مرد کُرد را در استان‌های کُردنشین^{۲۹} اعدام کردند: ۱۸ نفر از آن‌ها در کرمانشاه، ۱۸ نفر در کُردستان و ۴۶ نفر در آذربایجان غربی.

از این ۸۲ نفر، ۴۷ نفر به اتهام قتل، ۲۶ نفر به اتهام جرائم مرتبط با مواد مخدر، ۷ نفر به اتهام «افساد فی الارض» و/یا «محاربه»^{۳۰}، یک نفر به اتهام «بغی» و یک نفر به اتهام تجاوز جنسی اعدام شدند.

همچنین، دست‌کم ۱۴ نفر از اقلیت قومی کُرد در سایر نقاط کشور در استان‌های البرز، فارس، گیلان، ایلام، هرمزگان، مرکزی، سیستان و بلوچستان و خراسان جنوبی اعدام شدند. از این تعداد، ۱۰ نفر به اتهام جرائم مرتبط با مواد مخدر، دو نفر به اتهام «افساد فی الارض»^{۳۱} و دو نفر به جرم قتل اعدام شدند.

مقامات **محی‌الدین ابراهیمی** ۴۳ ساله را پس از یک محاکمه به شدت ناعادلانه در ۱۶ مارس ۲۰۲۳ در زندان ارومیه در استان آذربایجان غربی اعدام کردند.^{۳۲} به گفته فعالان حقوق بشر کُرد، او از زمان دستگیری و در طول محاکمه از دسترسی به وکیل محروم بود و بر اساس «اعترافات»

^{۲۷} عفو بین‌الملل، «**ایران: شش عرب اهوازی در خطر جدی اعدام**» (شناسه: MDE 13/6783/۲۰۲۳)، ۱۲ مه ۲۰۲۳.

^{۲۸} خبرگزاری جمهوری اسلامی، «**کیفرخواست متهمان پرونده شهید حمیدرضا الداغی صادر شد**»، ۱۱ می ۲۰۲۳؛ حال‌وش، «**اجرای حکم اعدام میثم چندانی (دهقانی)، زندانی سیاسی بلوچ پس از تحمل بیش از ۱۲ سال حبس**»، ۱۱ نوامبر ۲۰۲۳.

^{۲۹} مقامات جمهوری اسلامی، آمار جمعیت اقلیت‌های اثنیکی در ایران را به صورت تفکیکی منتشر نمی‌کنند. با این حال بر اساس آمارهای غیررسمی، جمعیت اقلیت کُرد در ایران ۸ تا ۱۲ میلیون نفر است که حدود ۱۰ درصد جمعیت ایران را تشکیل می‌دهد. عفو بین‌الملل نتوانست دریابد که آیا همه این ۸۲ نفر کُرد بودند یا خیر.

^{۳۰} خبرگزاری میزان، «**۴ عضو تیم خرابکاری مرتبط با رژیم صهیونیستی در استان آذربایجان غربی اعدام شدند**»، ۲۹ دسامبر ۲۰۲۴؛ کُردپا، «**حکم اعدام دو زندانی در زندان ارومیه به اجرا درآمد**»، ۱۴ فوریه ۲۰۲۳؛ هرانا، «**محی‌الدین ابراهیمی، زندانی سیاسی اعدام شد**»، ۱۷ مارس ۲۰۲۳.

^{۳۱} شبکه حقوق بشر کردستان، «**قاسم آبسته، زندانی عقیدتی کُرد اعدام شد**»، ۵ نوامبر ۲۰۲۳؛ شبکه حقوق بشر کردستان، «**ایوب کریمی، زندانی عقیدتی کُرد اعدام شد**»، ۲۹ نوامبر ۲۰۲۳.

^{۳۲} شبکه حقوق بشر کردستان، «**گزارشی درباره بازداشت، اتهامات، روند دادرسی و اجرای حکم اعدام محی‌الدین ابراهیمی، زندانی سیاسی کُرد**»، ۱۷ مارس ۲۰۲۳.

اخذ شده به اعدام محکوم گردید.

به گفته فعالان حقوق بشر کُرد، نیروهای امنیتی محی‌الدین ابراهیمی را هنگام دستگیری در اشنویه، استان آذربایجان غربی در روز ۳ نوامبر ۲۰۱۷ به ضرب گلوله مجروح کردند. او در زمان تیراندازی و دستگیری، مشغول کولبری در منطقه مرزی کُردستان ایران و عراق بود. به گزارش فعالان فعالان حقوق بشر کُرد، بعد از چند روز بستری شدن در بیمارستان، نیروهای امنیتی او را به بازداشتگاهی متعلق به سازمان اطلاعات سپاه در ارومیه منتقل کردند و در آنجا ماه‌ها در سلول انفرادی نگه داشتند و تحت شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها مورد بازجویی قرار دادند. مقامات او را به حمل اسلحه و عضویت در گروه‌های مخالف کُرد متهم کردند که او آن را رد کرد. در آگوست ۲۰۱۸، شعبه دو دادگاه انقلاب ارومیه او را به اتهام «قیام مسلحانه» (بغی) به اعدام محکوم کرد. دیوان عالی کشور متعاقباً این حکم را به دلیل «نقص تحقیقات» لغو کرده و پرونده او را برای رسیدگی مجدد به شعبه دوم دادگاه انقلاب ارومیه ارسال کرد. دادگاه برای بار دوم او را به اعدام محکوم کرد و این بار دیوان عالی کشور حکم اعدام او را تأیید و درخواست اعاده دادرسی او را رد کرد.

اقلیت‌های عرب اهوازی^{۳۳}، بلوچ^{۳۴} و کُرد^{۳۵} به نسبت جمعیت‌شان بیشتر تحت تأثیر عملکرد بی‌رحمانه مقامات در اعدام افراد به صورت مخفیانه و بدون اطلاع قبلی به خانواده هایشان قرار گرفتند. مقامات همچنین گاهی اوقات قربانیان را مخفیانه دفن کردند و از تحویل پیکر آن‌ها به خانواده‌هایشان خودداری کردند.

تصاویر چهار زندانی کُرد که در تاریخ ۲۹ ژانویه ۲۰۲۴ اعدام شدند © شخصی

در سال ۲۰۲۴، مقامات به اعدام مخفیانه زندانیان کُرد ادامه دادند. ۲۹ ژانویه ۲۰۲۴، آن‌ها چهار مخالف سیاسی کُرد^{۳۶} به نام‌های پژمان فاتحی،

^{۳۳} در مورد حبیب چعب (اسیود)، رجوع کنید به بخش ۳.۱ «اعدام برای اعمالی که هرگز نباید به مجازات اعدام منجر شود».

^{۳۴} برای نمونه‌هایی در مورد زندانیان بلوچ، رجوع کنید به بخش ۵.۱ «تأثیر ویژه اعدام‌ها بر اقلیت بلوچ».

^{۳۵} برای نمونه‌هایی در مورد زندانیان کُرد، صفحه ۱۶-۱۷ را ببینید.

^{۳۶} عفو بین‌الملل، «ایران: چند مرد که دچار ناپدیدسازی قهری شده‌اند در خطر اعدام مخفیانه قرار دارند» (شناسه: MDE 13/7600/2024)، ۱۸ ژانویه ۲۰۲۴.

وفا آذربار، محمد (هژیر) فرامرزی و محسن مظلوم را پس از یک محاکمه به شدت ناعادلانه اعدام کردند. مقامات این چهار مرد را از زمان دستگیری در ۲۰ ژوئیه ۲۰۲۲ در معرض ناپدیدسازی قهری قرار داده بودند و خانواده‌های آن‌ها را مورد آزار و اذیت و ارباب قرار داده بودند.

بیان عظیمی، همسر پژمان فاتحی، در بیانیه‌ای که ۲ فوریه ۲۰۲۴ منتشر کرد گفت که مقامات مانع دسترسی این زندانیان به وکیل شده‌اند و از تحویل پیکر آن‌ها به خانواده‌هایشان هم خودداری کرده‌اند و خانواده‌ها را از حق دفن عزیزانشان مطابق با سنت خود محروم کرده‌اند.^{۳۷}

بیان عظیمی بی‌عدالتی‌هایی را که این چهار زندانی گرد متحمل شده‌اند این چنین روایت کرد:

«جمهوری اسلامی اعترافات اجباری از این چهار عزیز گرفت ... این چهار عزیز حق وکیل نداشتند، خانواده‌ها اصلاً به پرونده این‌ها هیچ دسترسی نداشتند، جمهوری اسلامی آن‌ها را اعدام کرد و بعد هم پیکر آن‌ها را به ما [خانواده‌ها] تحویل ندادند ... آن‌ها را محاکمه نکردند، فقط یک قاضی آمده آن‌ها را صدا کرده و فقط یک دقیقه از آن‌ها پرسیده اسم شما چیست و اسم آن‌ها را پرسیده و بعد گفته بروید حکم اعدام شما را صادر کردیم، منتظر مرگ‌تان باشید ... من چه جوری به بچه‌ام بگویم که پدرش اعدام شده است؟ ... این کاری که جمهوری اسلامی انجام می‌دهد جنایت است، نقض حقوق بشر است ... حالا که همسر و این سه عزیز دیگر اعدام شده‌اند، ما باید صدای دیگران شویم تا جمهوری اسلامی آن‌ها را به پای چوبه دار نبرد.»^{۳۸}

مقامات ایران با امتناع از افشای محل اختفای پیکرهای پژمان فاتحی، وفا آذربار، محمد (هژیر) فرامرزی و محسن مظلوم، مرتکب ناپدیدسازی قهری شده‌اند که بر اساس قوانین بین‌الملل جرم است.

^{۳۷} سازمان حقوق بشری ههنگاو، پست ایکس (تویتر سابق): «بیان عظیمی همسر پژمان فاتحی از سازمان‌های حقوق بشری و دولت آلمان می‌خواهد به جمهوری اسلامی فشار بیاورند تا که پیکرهای بی‌جان پژمان فاتحی، محمد هژیر فرامرزی، محسن مظلوم، وفا آذربار را تحویل بدهند تا آن‌ها در کردستان دفن شوند»، ۲ فوریه ۲۰۲۴.
^{۳۸} دوپچه‌وله، «همسر پژمان فاتحی: حتی نگذاشتند پژمان عکس فرزندش را ببیند»، ۲ فوریه ۲۰۲۴.

دست کم سه مرد کُرد سنی مذهب دیگر – **انور خضری، کامران شیخه و خسرو بشارت** – در معرض خطر جدی اعدام در زندان قزل حصار استان البرز قرار دارند، در حالی که درخواست‌های ده ساله آن‌ها برای محاکمه مجدد عادلانه، که در آن «اعترافات» اجباری اخذ شده از آن‌ها زیر شکنجه مینا قرار نگیرد، بارها نادیده گرفته شده است.^{۳۹} آن‌ها پس از یک محاکمه به شدت ناعادلانه که تنها پنج دقیقه به طول انجامید، از سوی دادگاه انقلاب تهران به اتهام «افساد فی الارض» به اعدام محکوم شدند. در نامه‌های سرگشاده‌ای که این مردان از داخل زندان نوشته شده‌اند، آن‌ها شرح داده‌اند که چگونه به صورت مکرر برای اخذ «اعتراف» اجباری شکنجه شده‌اند. بین نوامبر ۲۰۲۳ و ژانویه ۲۰۲۴، چهار نفر دیگری که در همین پرونده به مرگ محکوم شده بودند – **قاسم آبسته، ایوب کریمی، داوود عبداللهی و فرهاد سلیمی** – اعدام شدند و همین نگرانی‌ها درباره اعدام قریب‌الوقوع سه مرد باقی‌مانده از این پرونده را تشدید می‌کند.

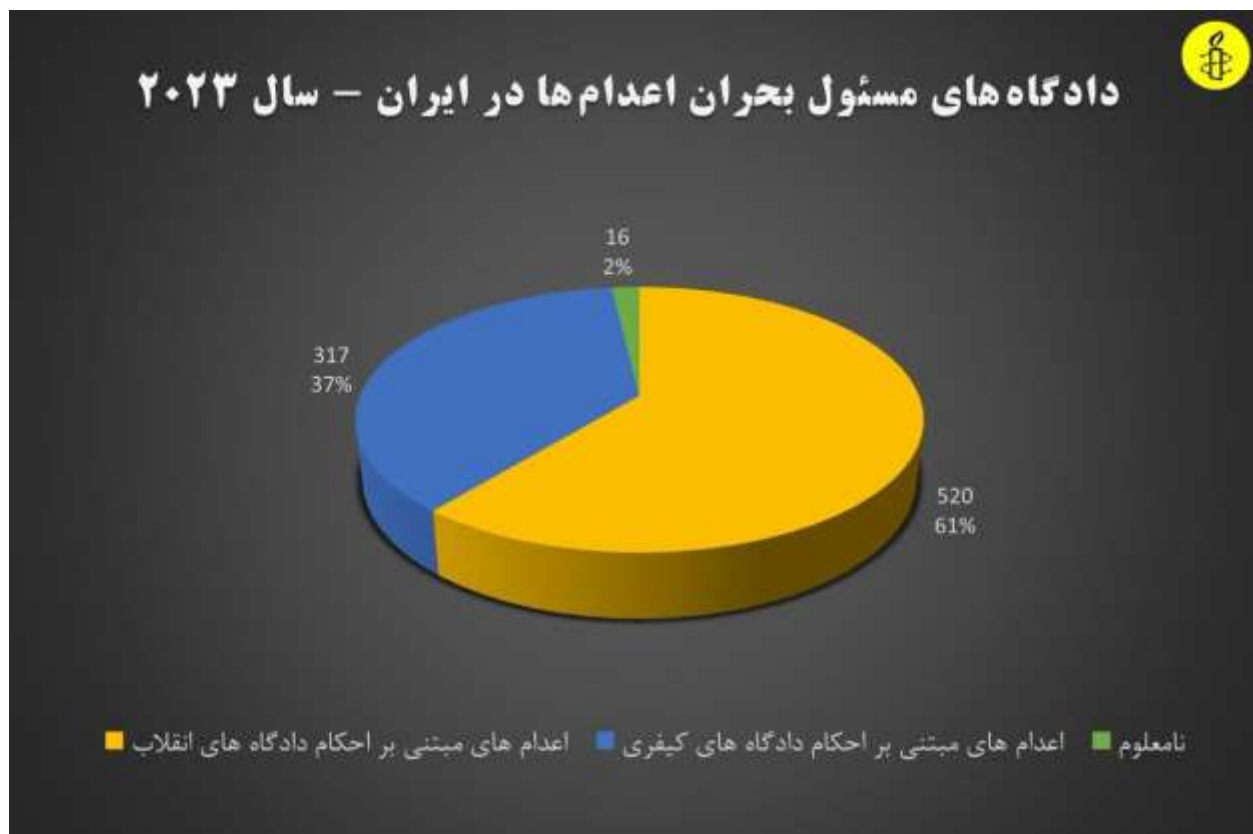
عکس هفت مرد کُرد سنی مذهب از یک پرونده. چهار مردی که تصاویر آن‌ها در ردیف اول ظاهر شده اعدام شده‌اند، سه مرد در ردیف دوم در معرض خطر اعدام هستند. © شخصی

۳.۳ نقض سیستماتیک حقوق دادرسی عادلانه

مستندات سازمان عفو بین‌الملل همواره نشان داده‌اند که قوه قضائیه ایران، که به شدت با نیروهای اطلاعاتی و امنیتی همسو است، نقش کلیدی در سرکوب اعتراض و محکوم کردن معترضان، مدافعان حقوق بشر و سایر مخالفان و دگراندیشان به زندان‌های طولانی یا حکم اعدام با اتهامات واهی داشته است.^{۴۰} قوه قضائیه به طور سیستماتیک حقوق افرادی را که در نظام کیفری گرفتار شده‌اند، نقض می‌کند و در تضییع حق حیات ده‌ها هزار نفر در طول عمر جمهوری اسلامی نقشی بنیادی داشته است.

^{۳۹} عفو بین‌الملل، «**ایران: اعدام معترض دارای بیماری روحی و مرد کُرد، نشانه فرورفتن حکومت در قلمروهای جدید ستمکاری**»، ۲۴ ژانویه ۲۰۲۴.
^{۴۰} عفو بین‌الملل، «**ایران: پایمال کردن انسانیت - دستگیری‌های دسته‌جمعی، ناپدیدسازی قهری و شکنجه از زمان اعتراضات آبان ۱۳۹۸ ایران**» (شناسه: MDE 13/2891/2020)، ۲ سپتامبر ۲۰۲۲؛ عفو بین‌الملل، «**گرفتار در گرداب سرکوب: مدافعان حقوق بشر زیر آماج حمله در ایران**» (شناسه: MDE13/6446/2017)، ۲ اگوست ۲۰۱۷.

از مجموع ۸۵۳ اعدام ثبت شده در سال ۲۰۲۳، دست کم ۵۲۰ مورد (۶۱٪) ناشی از احکام صادر شده در دادگاه‌های انقلاب و دست کم ۳۱۷ مورد (۳۷٪) نتیجه احکام دادگاه‌های کیفری هستند و در ۱۶ مورد هم مشخص نیست چه دادگاهی صادر کننده احکام اعدام بوده‌اند.

دادگاه‌های انقلاب صلاحیت رسیدگی به طیف وسیعی از اعمالی را دارند که از نظر مقامات به عنوان «جرائم ضد انقلابی» که امنیت ملی را تهدید یا ارزش‌های اسلامی را تضعیف می‌کند، در نظر گرفته می‌شوند. این جرائم شامل این موارد می‌شود: تمامی جرائم مرتبط با مواد مخدر، «محرابه»، «افساد فی الارض» و «قیام مسلحانه علیه حکومت» (بغی).

تحقیقات عفو بین‌الملل پیوسته نشان داده است که دادگاه‌های انقلاب استقلال ندارند و تحت تاثیر و نفوذ نیروهای امنیتی و اطلاعاتی فعالیت می‌کنند. قضاتی که ریاست شعبه‌های دادگاه‌های انقلاب را بر عهده دارند، نگاهی خصمانه و مغرضانه به متهمان دارند و با حمایت آشکار از اتهامات مطرح شده از سوی مقامات اطلاعاتی و امنیتی نشان داده‌اند بی‌طرف نیستند. فرآیندهای بررسی برای انتصاب قضات در ایران افرادی را که عقاید سیاسی و مذهبی آنها با ایدئولوژی حکومتی همسو نیست، غربال کرده و حذف می‌کند.

مستندسازی سازمان عفو بین‌الملل از صدها پرونده در دادگاه‌های انقلاب از زمان تاسیس جمهوری اسلامی در سال ۱۹۷۹، نقض سیستماتیک

حقوق دادرسی عادلانه را نشان می‌دهد.^{۴۱} این نقض‌ها از جمله شامل حق برخورداری از دادرسی عادلانه و علنی در دادگاهی مستقل و بی‌طرف، حق داشتن زمان و امکانات کافی برای تدارک دفاع و دسترسی و تماس با وکیل منتخب، حق فرض بی‌گناهی، حق عدم اقرار به جرم خود، برابری طرفین دعوا در پیشگاه دادگاه و حق تجدیدنظر معنادار در دادگاه بالاتر را شامل می‌شود.

افراد به صورت سیستماتیک در طی مرحله تحقیقات از دسترسی به وکیل محروم می‌شوند، حتی به برخی از آن‌ها در طول محاکمه هم اجازه دسترسی به وکیل داده نمی‌شود.

بازداشت طولانی‌مدت بدون ارتباط با دنیای خارج، گاهی اوقات در بازداشت‌گاه‌های غیررسمی و مخفی که نیروهای اطلاعاتی و امنیتی اداره می‌کنند و فاقد نظارت قضایی هستند، رایج است.

«اعترافات» اجباری به دست آمده زیر شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها زمانی که بازداشت‌شدگان به وکیل دسترسی نداشته‌اند، به صورت غیرقانونی به عنوان شواهد قابل قبول برای صدور حکم محکومیت استفاده می‌شوند، حتی زمانی که در دادگاه پس گرفته شوند. در همان حال قضات به صورت سیستماتیک شکایات مبنی بر اجبار، شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها را نادیده می‌گیرند و از صدور دستور برای تحقیقات خودداری می‌کنند. گاهی «اعترافات» اجباری در ویدیوهای تبلیغاتی صداوسیما، پیش از شروع محاکمه‌ها پخش می‌شوند تا افراد شکنجه‌شده را در انظار عمومی «شیطانی» جلوه دهند و احکام سنگین زندان و اعدام را توجیه کنند.

در برخی موارد، محاکمه‌ها تسریع شده و احکام ظرف چند هفته پس از بازداشت صادر می‌شوند. در موارد دیگر، بازداشت‌شدگان برای ماه‌ها یا سال‌ها در بازداشت موقت نگهداری می‌شوند در حالی که از دسترسی به وکیل و نماینده قانونی محروم هستند.

جلسات دادگاهی معمولاً به صورت شتابزده و بسیار کوتاه برگزار می‌شوند و گاهی تنها چند دقیقه طول می‌کشند و پشت درهای بسته تشکیل می‌شوند.

دادگاه‌ها اغلب وکلا را از دسترسی به اطلاعات پرونده قبل از محاکمه محروم می‌کنند یا تنها چند روز یا چند ساعت پیش از شروع محاکمه به وکلا امکان دسترسی می‌دهند که عملاً امکان دفاع موثر از موکلان را از آن‌ها سلب می‌کند.

در طول محاکمات، قضات دادگاه‌های انقلاب از فراخواندن شهود مدنظر وکلای مدافع امتناع می‌کنند، به وکلا اجازه نمی‌دهند که شهود دادستانی را مورد سوال و جواب متقابل قرار دهند، متهمان را از امکان صحبت کردن در دفاع از خود محروم می‌کنند و شواهد تبریئه‌کننده را نادیده می‌گیرند.

به متهمان و وکلای آن‌ها رونوشتی از احکام دادگاه ارائه نمی‌شود و به وکلا فقط اجازه خواندن و رونویسی از احکام در دفاتر قضایی داده می‌شود.

^{۴۱} عفو بین‌الملل، «قانون و حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران» (شناسه: MDE 13/003/1980)، ۱ فوریه ۱۹۸۰؛ عفو بین‌الملل، «ایران: گزارش پژوهشی» (شناسه: MDE 13/008/1987)، ۳۰ آوریل ۱۹۸۷؛ عفو بین‌الملل، «ایران: از اعتراض تا زندان: ایران یک سال پس از انتخابات» (شناسه: MDE13/062/2010)، ۹ ژوئن ۲۰۱۰؛ عفو بین‌الملل، «ایران: معنادار به مرگ: اعدام برای جرایم مواد مخدر در ایران» (شناسه: MDE13/090/2011)، ۱۵ دسامبر ۲۰۱۱؛ عفو بین‌الملل، «ایران: پخش ناعدالتی، فخر از کشتار جمعی: مطالعه موردی اعدام ۲۵ مرد سنی در ایران در اوت ۲۰۱۶» (شناسه: MDE13/5079/2016)، ۱۷ نوامبر ۲۰۱۶.

دیوان عالی هم به طور معمول احکام دادگاه انقلاب را بدون انجام بررسی‌های معنادار تأیید می‌کند.

نگرانی‌های عفو بین‌الملل درباره محاکمات ناعادلانه در ایران، از جمله در ارتباط با نقش دادگاه‌های انقلاب در سلب خودسرانه حق حیات و آزادی افراد، بارها از سوی گزارشگر ویژه سازمان ملل در مورد وضعیت حقوق بشر در ایران تکرار شده است. در سال ۲۰۱۷، اسما جهانگیر، گزارشگر ویژه پیشین برای ایران گفت:

«نبود استقلال در سیستم قضایی، به ویژه در دادگاه‌های انقلاب، نگران‌کننده است ... دادگاه‌های انقلاب نه به عنوان مجرای برای اجرای عدالت، بلکه به‌عنوان امتدادی از قوه مجریه زورگو تلقی می‌شوند که عملکرد آن معطوف به کنترل هرگونه انتقاد یا کنش مستقل برای احقاق حقوق است.^{۴۲} دادگاه‌های انقلاب همچنان اکثریت قریب به اتفاق احکام اعدام را صادر می‌کنند. حقوق دادرسی عادلانه و فرآیندهای قانونی در این دادگاه‌ها به صورت سیستماتیک نقض می‌شوند. به وکیل اجازه حضور در مرحله تحقیقات داده نمی‌شود و وکلا اغلب از دسترسی به اطلاعات محروم می‌شوند، گزارش‌های زیادی هم وجود دارد که بسیاری از محاکمات تنها چند دقیقه طول می‌کشد و هیچ شواهدی هم به جز اعترافاتی که زیر شکنجه اخذ شده‌اند برای صدور حکم اعدام در نظر گرفته نمی‌شوند.»^{۴۳}

گزارشگر ویژه کنونی سازمان ملل در مورد ایران، جاوید رحمان و سایر گزارشگران ویژه همگی اعتراض خود را در مورد اعدام پس از محاکمه‌های ناعادلانه در ایران بارها ابراز کرده‌اند. در بیانیه‌ای مشترک در ماه مه ۲۰۲۳، چندین گزارشگر ویژه سازمان ملل، اعدام‌های خودسرانه چند مخالف پس از محاکمه‌های ناعادلانه در دادگاه‌های انقلاب را محکوم کردند و هشدار دادند:

«اعدام‌های پس از محاکمه‌های ناقص بر اساس قوانین بین‌المللی به معنای سلب خودسرانه حق حیات است ... محاکمه شماری از این افراد اعدام شده با نقض ضمانت‌های دادرسی در روندهایی که استانداردهای بین‌المللی دادرسی عادلانه را رعایت نمی‌کرد خنده‌دار شده بود ... هرگونه حکم اعدام که در تضاد با تعهدات بین‌المللی یک حکومت اجرا شود، غیرقانونی و به معنای اعدام خودسرانه است.»^{۴۴}

۴. اعدام‌های مرتبط با اعتراضات

از زمان اعتراضات سراسری در دسامبر ۲۰۱۷ - ژانویه ۲۰۱۸، مقامات جمهوری اسلامی به شکل فزاینده‌ای از مجازات اعدام به عنوان ابزاری برای ایجاد ترس در میان مردم، خفه‌کردن صدای اعتراض و بازداشتن مردم از اعتراضات بیشتر استفاده کرده‌اند. این الگو به دنبال اعتراضات سراسری نوامبر ۲۰۱۹ تشدید شد و از سپتامبر ۲۰۲۲ به عنوان بخشی از سرکوب مرگبار خیزش «زن، زندگی، آزادی»، اوج گرفته است.

مقامات از ژانویه ۲۰۱۸، دست‌کم ۱۳ نفر را در ارتباط با اعتراضات اعدام کرده‌اند:

- یک نفر در سال ۲۰۱۸. محمد ثلاث^{۴۵} در ارتباط با اعتراضات درویش گنابادی در فوریه ۲۰۱۸ در استان البرز اعدام شد.
- دو نفر در سال ۲۰۲۰. مصطفی صالحی^{۴۶} در ارتباط با اعتراضات در دسامبر ۲۰۱۷ - ژانویه ۲۰۱۸ در استان اصفهان اعدام شد.

^{۴۲} گزارشگر ویژه در مورد وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران، «گزارش»، سند سازمان ملل: A/72/322، پاراگراف ۱۱۰، سال ۲۰۱۷.

^{۴۳} گزارشگر ویژه در مورد وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران، «گزارش»، سند سازمان ملل: A/72/322، پاراگراف ۶۰، سال ۲۰۱۷.

^{۴۴} دفتر کمیساریای عالی سازمان ملل متحد، «کارشناسان سازمان ملل از ایران می‌خواهند «موج وحشتناک» اعدام‌ها را متوقف کند»، ۱۹ مه ۲۰۲۳، دفتر کمیساریای عالی سازمان ملل متحد.

«ایران: کارشناسان سازمان ملل اعدام‌های اخیر را محکوم می‌کنند و خواهان توقف مجازات اعدام هستند»، ۹ مه ۲۰۲۳.

^{۴۵} عفو بین‌الملل، «ایران: راننده اتوبوس درویش پس از محاکمه‌هایی بسیار ناعادلانه، اعدام شد»، ۱۸ ژوئن ۲۰۲۴.

^{۴۶} خبرگزاری تسنیم، «حکم قصاص قاتل پاسدار شهید سجاد شاه‌سنایی اجرا شد»، ۵ اگوست ۲۰۲۰.

- **نوید افکاری**^{۴۷} در رابطه با اعتراضات ژوئیه-اوغوست ۲۰۱۸ در استان فارس اعدام شد.
- دو نفر در سال ۲۰۲۲. **مجیدرضا رهنورد**^{۴۸} در ملاء عام در استان خراسان رضوی اعدام شد. رسانه‌های حکومتی عکسی از اعدام او را منتشر کردند.^{۴۹} **محسن شکاری**^{۵۰} در استان تهران اعدام شد. هر دو در رابطه با خیزش ۲۰۲۲ اعدام شدند.
- هفت نفر در سال ۲۰۲۳. **محمد مهدی کرمی**، **سید محمد حسینی** در استان تهران، **مجید کاظمی**، **صالح میرهاشمی** و **سعید یعقوبی**^{۵۱} در استان اصفهان و **میلاذ زهره‌وند**^{۵۲} آذر استان همدان در رابطه با خیزش سراسری ۲۰۲۲ اعدام شدند. **کامران رضایی**^{۵۳} در ارتباط با اعتراضات نوامبر ۲۰۱۹ در استان فارس اعدام شد.
- یک نفر در سال ۲۰۲۴. **محمد قبادلو**^{۵۴} در رابطه با خیزش ۲۰۲۲ در استان تهران اعدام شد.

از این تعداد، هفت نفر به اتهامات مبهم و گسترده «محاربه» یا «افساد فی الارض» و شش نفر به اتهام «قتل» و در رابطه با مرگ مأموران نیروهای امنیتی اعدام شدند.

همه قربانیان پس از محاکمات به شدت ناعادلانه و خدشه‌دار شده با اتهامات جدی شکنجه که مورد بررسی قرار نگرفتند، مجرم شناخته شده و به اعدام محکوم شدند.

^{۴۷} عفو بین‌الملل، «[ایران: اعدام مخفیانه کشتی‌گیر نوید افکاری؛ مضحکه عدالت](#)»، ۱۲ سپتامبر ۲۰۲۰؛ عفو بین‌الملل، «[ایران: نگرانی از خطر اعدام مخفیانه قریب‌الوقوع نوید افکاری، قهرمان کشتی](#)»، ۱۱ سپتامبر ۲۰۲۰.

^{۴۸} عفو بین‌الملل، «[ایران: اعدام مجیدرضا رهنورد در ملاء عام، ماهیت قتل‌های انتقام‌جویانه‌ی مقامات را افشا می‌کند](#)»، ۱۲ دسامبر ۲۰۲۲.

^{۴۹} مشرق‌نیوز، «[ولین تصویر از اعدام مجیدرضا رهنورد](#)» (هشدار محتوای دردناک و حساس)، ۱۲ دسامبر ۲۰۲۳.

^{۵۰} عفو بین‌الملل، «[ایران: اعدام هولناک یک جوان معترض، ستمکاری مقامات و خطر خونریزی بیشتر را آشکار می‌کند](#)»، ۸ دسامبر ۲۰۲۲.

^{۵۱} عفو بین‌الملل، «[به من وحشیانه تجاوز کردند: خشونت جنسی، سلاحی در دست جمهوری اسلامی ایران برای سرکوب خیزش «زن زندگی آزادی»](#)» (شناسه: /MDE 13/7480)، ۶ دسامبر ۲۰۲۳.

^{۵۲} عفو بین‌الملل، «[ایران: در بحبوحه کشتار، مرد جوانی در ارتباط با اعتراضات در خطر اعدام است](#)»، ۱۱ ژانویه ۲۰۲۳؛ عفو ایران، [پست در شبکه اجتماعی ایکس](#): «عفو بین‌الملل از گزارش‌های مربوط به اعدام هولناک میلاد زهروند در ۲۳ آبان ماه در زندان مرکزی همدان وحشت‌زده شده است و از جامعه جهانی می‌خواهد که از مقامات ایران بخواهند فوراً یک تعلیق رسمی برای اعدام‌ها ایجاد کنند.» ۲۴ نوامبر ۲۰۲۳.

^{۵۳} سازمان حقوق بشر ایران، «[اعدام کامران رضایی، از معترضان آبان ۹۸ در شیراز؛ هشدار سازمان حقوق بشر ایران](#)»، ۳۰ نوامبر ۲۰۲۳.

^{۵۴} عفو بین‌الملل، «[ایران: اعدام معترض دارای بیماری روحی و مرد گردن‌نشانه فرو رفتن حکومت در قلمروهای جدید ستمکاری](#)»، ۲۴ ژانویه ۲۰۲۴.

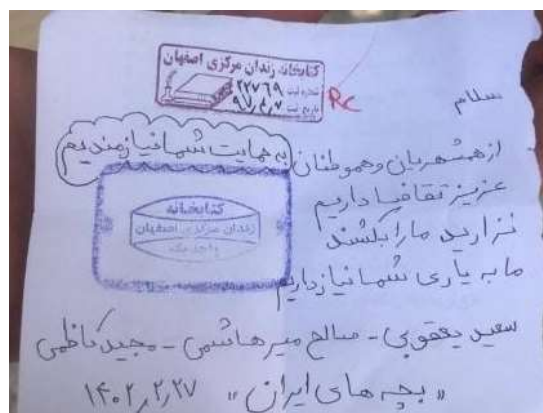
تصاویر ۱۳ نفر از اعدام شدگان در ارتباط با اعتراضات از ژانویه ۲۰۱۸ تا به امروز © شخصی

۴.۱ اعدام‌های مرتبط با خیزش «زن، زندگی، آزادی»

از زمان خیزش «زن، زندگی، آزادی» سپتامبر- دسامبر ۲۰۲۲، مقامات ۹ نفر را در ارتباط با این اعتراضات اعدام کرده‌اند. مقامات دو نفر را در سال ۲۰۲۲ در حالی که اعتراضات هنوز ادامه داشت و شش معترض دیگر را در سال ۲۰۲۳ اعدام کردند.

از شش اعدامی که در سال ۲۰۲۳ انجام شد، پنج معترض با اتهامات مبهم و گسترده «محاربه» یا «فساد فی الارض» اعدام شدند. **محمد مهدی گرمی** و **سید محمد حسینی** در ژانویه ۲۰۲۳ در ارتباط با کشته شدن یکی از عوامل بسیجی اعدام شدند و **مجید کاظمی**، **سعید یعقوبی** و **صالح میرهاشمی** در مه ۲۰۲۳ در ارتباط با کشته شدن سه تن از نیروهای امنیتی اعدام شدند اما هیچ کدام از این پنج نفر هیچ گاه با عنوان اتهامی «قتل» رو به رو نشدند.

در ۱۷ مه ۲۰۲۳، فقط دو روز قبل از اینکه **مجید کاظمی**، **سعید یعقوبی** و **صالح میرهاشمی** در ۱۹ مه ۲۰۲۳ اعدام شوند، آن‌ها به صورت مخفیانه یک نامه از زندان بیرون فرستادند و طلب کمک کردند. آن‌ها در نامه‌شان نوشتند: «از همشهریان و هموطنان تقاضا داریم، نگذارید ما را بکشند. ما به یاری شما نیاز داریم.»^{۵۵}

نامدای که **مجید کاظمی**، **سعید یعقوبی** و **صالح میرهاشمی** به صورت مخفیانه از زندان بیرون فرستادند © شخصی

^{۵۵} محمد هاشمی، [پست در شبکه اجتماعی ایکس: «جان بچه‌های ایران در خطر است»](#)، ۱۷ می ۲۰۲۳.

اعدام این پنج معترض در بحبوحه این نگرانی صورت گرفت که استفاده از عناوین اتهامی مبهم به جای اتهام «قتل» منعکس کننده فقدان شواهد برای تأیید ادعاهای مقامات و قصد محکومیت متهمان از طریق دادگاه‌های انقلاب است.^{۶۱} رسیدگی به اتهامات «محرابه» و «افساد فی الارض» در صلاحیت دادگاه‌های انقلاب و رسیدگی به اتهام «قتل» در صلاحیت دادگاه‌های کیفری است. ارجاع معترضان به دادگاه‌های انقلاب به جای دادگاه‌های کیفری، تضعیف بیشتر حقوق محاکمه عادلانه متهمان را تسهیل کرده است. عفو بین الملل بارها نگرانی خود نسبت به عدم بی‌طرفی و استقلال در دادگاه‌های انقلاب، و همچنین نقض آشکار و سیستماتیک حقوق دادرسی عادلانه در جریان فرآیندهای رسیدگی در چنین دادگاه‌هایی را مستندسازی کرده است.^{۶۷}

ششمین اعدام مرتبط با اعتراضات در سال ۲۰۲۳ برای اتهام «قتل» و در رابطه با مرگ یک مأمور امنیتی در جریان اعتراضات بود.^{۶۸} مقامات، **میلاذ زهره‌وند** را در نوامبر ۲۰۲۳ بدون اطلاع قبلی به خانواده‌اش اعدام کردند.^{۶۹}

در سال ۲۰۲۴، مقامات ایران به اعدام افراد در رابطه با خیزش ادامه داده‌اند. **محمد قبادلو**، جوانی با بیماری روحی روانی، در ژانویه ۲۰۲۴ در حالی اعدام شد که وکیل و نزدیکانش در انتظار محاکمه مجدد بودند و اطلاع نداشتند که مقامات عالی قضایی مراحل قانونی را دور زده و حکم نهایی اعدام او را مخفیانه صادر کرده و برای اجرا فرستاده‌اند.^{۶۰}

۴.۲ افراد در معرض خطر اعدام‌های مرتبط با اعتراضات

حداقل شش نفر در رابطه با خیزش «زن، زندگی، آزادی» زیر حکم اعدام قرار دارند و در معرض خطر اعدام هستند. این شش نفر **منوچهر مهمان‌نواز**^{۶۱}، **رضا (غلامرضا) رسایی**^{۶۲}، **مجاهد (عباس) کورکوری**^{۶۳}، **مهران بهرامیان**، **فاضل بهرامیان** و **ماموستا خضرنژاد** هستند. هر شش نفر در پی محاکمه‌های بسیار ناعادلانه و مبتنی بر اعترافات زیر شکنجه، به اعدام محکوم شده‌اند.

مهران بهرامیان و **فاضل بهرامیان** در ژانویه ۲۰۲۴ پس از یک محاکمه بسیار ناعادلانه از سوی دادگاه انقلاب سمیرم به اعدام محکوم شدند. این دو در دسامبر ۲۰۲۲ پس از شرکت در مراسم چهلم برادر فاضل بهرامیان، که در جریان خیزش «زن، زندگی، آزادی» در سمیرم در ۱۶ نوامبر ۲۰۲۲ توسط نیروهای امنیتی کشته شد، دستگیر شدند. به گفته فعالان حقوق بشر، نیروهای امنیتی این دو نفر را با اعمال خشونت دستگیر کردند و آن‌ها را از منزلشان به بازداشتگاهی متعلق به سپاه پاسداران منتقل کردند. مقامات با امتناع از دادن اطلاعات به خانواده مهران بهرامیان و فاضل بهرامیان درباره سرنوشت و محل نگهداری آن‌ها، این دو را به مدت سه ماه در معرض ناپدیدسازی قهری قرار دادند.^{۶۴} بر اساس گزارش رسانه‌ها، مقامات این دو مرد را تحت شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها قرار دادند تا آن‌ها را وادار به «اعتراف‌های» اجباری کنند؛ این شکنجه‌ها منجر به پاره شدن گوش مهران بهرامیان و مجروح شدن سر فاضل بهرامیان شد.^{۶۵} دادگاه انقلاب آن‌ها را به اتهام «محرابه» در ارتباط با مرگ یک عضو از نیروهای امنیتی در جریان اعتراضات «زن، زندگی، آزادی» که در دسامبر ۲۰۲۲ در سمیرم به وقوع پیوست و به طور خشونت‌آمیز توسط

^{۵۶} رجوع کنید به بخش ۳.۳ «نقض سیستماتیک حقوق دادرسی عادلانه».

^{۵۷} رجوع کنید به بخش ۳.۳. همچنین نگاه کنید به: عفو بین‌الملل، «پایمال کردن بشریت: دستگیری‌های دسته جمعی، ناپدیدسازی قهری و شکنجه از زمان اعتراضات آبان ۱۳۹۸ در ایران»

(شناسه: MDE 13/2891/2020)، ۲ سپتامبر ۲۰۲۰؛ عفو بین‌الملل، «گرفتار در شبکه‌ای از سرکوب: مدافعان حقوق بشر ایران زیر حمله» (شناسه: MDE 13/6446/2017)، ۲ اوت ۲۰۱۷.

^{۵۸} مشرق نیوز، «اجرای شایعه بتن‌ریزی روی قبر قاتل شهید نظری + فیلم»، ۲۷ نوامبر ۲۰۲۳.

^{۵۹} عفو بین‌الملل، «پست در شبکه اجتماعی ایکس: عفو بین‌الملل از گزارش‌های مربوط به اعدام هولناک میلاذ زهره‌وند در ۲۳ آبان در زندان مرکزی همدان وحشت‌زده شده است»، ۲۴ نوامبر ۲۰۲۳.

^{۶۰} عفو بین‌الملل، «ایران: اعدام معترض دارای بیماری روحی و مرد گرد نشانه فرو رفتن حکومت در قلمروهای جدید ستمکاری»، ۲۴ ژانویه ۲۰۲۴.

عفو بین‌الملل، «ایران: فهرست افراد در معرض خطر اعدام در ارتباط با اعتراضات سراسری»، ۱۶ دسامبر ۲۰۲۲.^{۶۱}

^{۶۲} عفو بین‌الملل، «مرد گرد ایرانی شکنجه‌شده محکوم به اعدام: رضا رسایی» (شناسه: MDE 13/7381/20)، ۶ نوامبر ۲۰۲۳.

^{۶۳} عفو بین‌الملل، «ایران: اطلاعات بیشتر: مردی که با خطر اعدام قریب‌الوقوع مرتبط با اعتراضات مواجه است: مجاهد کورکوری» (شناسه: MDE 13/7565/2024)، ۵ ژانویه ۲۰۲۴.

^{۶۴} دادبان، «پست در شبکه اجتماعی ایکس: «مهران و فاضل بهرامیان، از بازداشت‌شدگان خیزش سراسری، در شهر سمیرم به اعدام محکوم شدند»، ۲۶ ژانویه ۲۰۲۴؛ ایران اینترنشنال، «پست در شبکه اجتماعی ایکس»، ۲۷ ژانویه ۲۰۲۴.

^{۶۵} دادبان، «پست در شبکه اجتماعی ایکس: «مهران و فاضل بهرامیان، از بازداشت‌شدگان خیزش سراسری، در شهر سمیرم به اعدام محکوم شدند»، ۲۶ ژانویه ۲۰۲۴.

نیروهای امنیتی سرکوب شد، محکوم کرد.^{۶۶}

بر اساس گزارش فعالان حقوق بشر کُرد، یکی از شعب دادگاه انقلاب در ارومیه، استان آذربایجان غربی، **ماموستا خضر نژاد**، روحانی اهل سنت کُرد را پس از یک محاکمه به شدت ناعادلانه که در دسامبر ۲۰۲۳ به پایان رسید، به اتهام «افساد فی الارض» به اعدام محکوم کرد. نیروهای امنیتی او را در خانه‌اش در بوکان، آذربایجان غربی، در ۱۹ نوامبر ۲۰۲۲ دستگیر کردند.^{۶۷} او پیش از آن در مراسم یادبود یکی از عابرنانی که سه روز قبل‌تر در جریان اعتراضات «زن، زندگی، آزادی» کشته شده بود، سخنرانی کرده بود و در حمایت از اعتراضات سراسری، نوشته‌هایی در کانال تلگرام خود منتشر کرده بود. به گفته فعالان حقوق بشر کُرد، دادگاه برای صدور حکم اعدام، به «اعترافات» اجباری گرفته شده تحت شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها در بازداشتگاه وزارت اطلاعات تکیه کرد. او از دسترسی به وکیل محروم بود.

حداقل دو نفر دیگر - **سعید شیرازی و ابوالفضل مهری حسین حاجیلو** - برای اتهاماتی تحت محاکمه قرار گرفته‌اند که مجازات‌شان اعدام است.

دست‌کم ۱۲ نفر دیگر نیز در رابطه با خیزش «زن، زندگی، آزادی» به اتهام‌های منجر به حکم اعدام در مرحله تحقیقات قرار دارند.

دست‌کم یک معترض - **عباس دریس** - به اتهام «محرابه» در ارتباط با اعتراضات نوامبر ۲۰۱۹ در معرض خطر اعدام قرار دارد.^{۶۸}

۵. اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر

در سال ۲۰۲۳، دست‌کم ۴۸۱ اعدام در ارتباط با مواد مخدر در ۲۷ استان در سراسر ایران انجام شد.

چندین زندان در نقاط مختلف کشور به مکان‌های کشتار دسته جمعی تبدیل شدند از جمله در استان البرز با ۸۶ اعدام مرتبط با مواد مخدر، کرمان با ۵۲ اعدام، خراسان جنوبی با ۳۹ اعدام، سیستان و بلوچستان با ۳۶ اعدام، فارس با ۳۵ اعدام، اصفهان با ۳۰ اعدام، لرستان با ۳۰ اعدام، هرمزگان با ۲۸ اعدام، مرکزی با ۲۶ اعدام، آذربایجان غربی با ۲۳ اعدام، خراسان رضوی با ۲۰ اعدام، همدان با ۱۸ اعدام، و اردبیل با ۱۱ اعدام.

اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر همچنین در استان‌های قم (۷)، زنجان (۶)، قزوین (۶)، گیلان (۵)، خوزستان (۴)، یزد (۴)، آذربایجان شرقی (۴)، گلستان (۳)، کرمانشاه (۳)، سمنان (۲)، کهگیلویه و بویراحمد (۱)، مازندران (۱) و خراسان شمالی (۱) اجرا شدند.

۴۸۱ اعدام مرتبط با مواد مخدر ۵۶ درصد از کل اعدام‌های ثبت شده (۸۵۳) در سال ۲۰۲۳ را تشکیل می‌دهند. این تعداد، افزایشی ۸۹ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۲ (۲۵۵) و ۲۶۴ درصدی نسبت به سال ۲۰۲۱ (۱۳۲) را نشان می‌دهد.

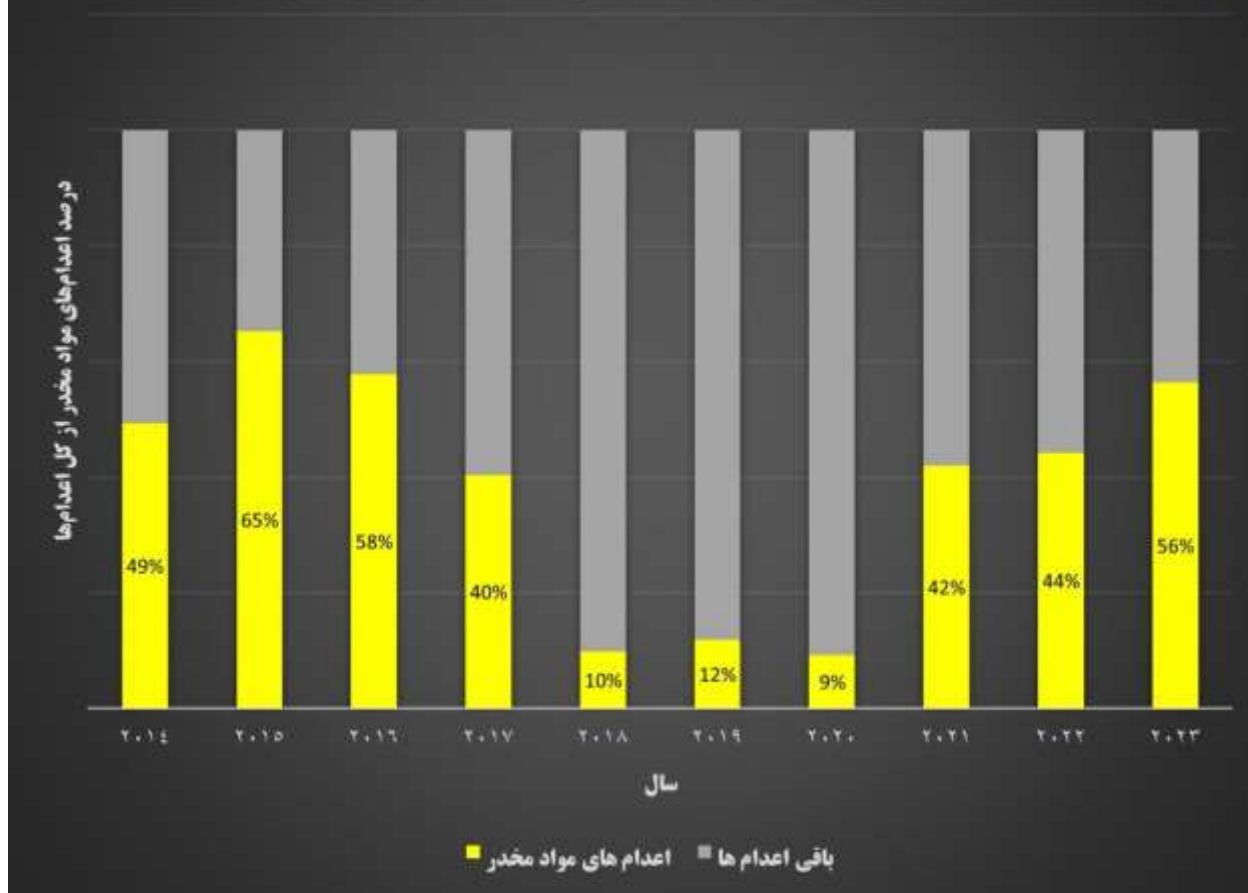
^{۶۶} دادبان، **پست در شبکه اجتماعی ایکس**: «مهران و فاضل بهرامیان، از بازداشت‌شدگان خیزش سراسری، در شهر سمیرم به اعدام محکوم شدند»، ۲۶ ژانویه ۲۰۲۴.

^{۶۷} شبکه حقوق بشر کردستان، «رومیه؛ ماموستا محمد خضر نژاد، روحانی کُرد اهل سنت به اتهام «افساد فی الارض» به اعدام محکوم شد»، ۱۰ فوریه ۲۰۲۴.

^{۶۸} عفو بین‌الملل، «**ایران: معترض شکنجه‌شده در معرض خطر جدی اعدام: عباس دریس**» (شناسه: MDE 13/7665/2024)، ۲ فوریه ۲۰۲۴.

سهم اعدام‌های برای جرائم مواد مخدر در ایران

از ۴۸۱ نفر اعدام شده، ۴۶۷ نفر مرد و شش نفر زن بودند و جنسیت هشت نفر دیگر آن‌ها مشخص نیست.

سن آن دسته از اعدام‌شدگانی که برای عفو بین‌الملل شناخته شده‌اند از ۲۲ سال تا ۷۲ سال متغیر بود. جوانترین افرادی که اعدام شدند همگی مردان بلوچی بودند که در زمان دستگیری ۱۹ یا ۲۰ ساله بودند: **هادی شاه‌زهی**^{۶۹}، **منصور یوسف‌زهی**^{۷۰}، **ناصر ازبگ‌زهی (رخشانی)**^{۷۱}، **سعید سنجرانی**^{۷۲} و **عبدالبصیر پژم (توتازهی)**^{۷۳}. این جوانان هنگام اعدام بین ۲۲ تا ۲۹ سال سن داشتند. مسن‌ترین فرد اعدام شده هم یک مرد بلوچ ۷۲ ساله بود.^{۷۴}

^{۶۹} حال‌وش، «اجرای حکم اعدام دست‌کم یک زندانی بلوچ در زندان کرمان»، ۱۰ ژوئیه ۲۰۲۳.

^{۷۰} هرنان، «گزارشی از اعدام چهار زندانی در زندان‌های کشور»، ۱ فوریه ۲۰۲۳؛ حال‌وش، «صدور حکم اعدام برای یک زندانی بلوچ در زندان بندرعباس»، ۱۶ ژوئن ۲۰۲۲.

^{۷۱} حال‌وش، «اجرای حکم اعدام دست‌کم دو زندانی بلوچ در زندان مرکزی زاهدان»، ۳۰ نوامبر ۲۰۲۳.

^{۷۲} حال‌وش، «اجرای حکم اعدام دست‌کم یک زندانی بلوچ در زندان بیرجند»، ۱۰ سپتامبر ۲۰۲۳.

^{۷۳} حال‌وش، «انتقال یک زندانی بلوچ دیگر به سلول انفرادی زندان یزد جهت اجرای حکم اعدام»، ۳ می ۲۰۲۳.

^{۷۴} برای اطلاعات بیشتر، رجوع کنید به بخش ۵.۱ «تاثیر ویژه اعدام‌ها بر اقلیت بلوچ».

تصاویر پنج تن از زندانیان جوان بلوچی که در رابطه با جرائم مربوط به مواد مخدر اعدام شدند © شخصی

استفاده جمهوری اسلامی از مجازات اعدام برای جرائم مرتبط با مواد مخدر به چرخه فقر و بی‌عدالتی سیستماتیک کمک می‌کند، به طور ویژه بر حقوق بشر جوامع فقیر و حاشیه‌نشین تأثیر می‌گذارد، نابرابری‌های ساختاری موجود را عمیق‌تر کرده و تبعیض را نهادینه‌تر می‌کند. کسانی که به دلیل جرائم مرتبط با مواد مخدر دستگیر و تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند، اغلب از حقوق خود بی‌اطلاع هستند و نمی‌توانند وکیل مستقل داشته باشند. خانواده‌های آن‌ها هم اغلب با عواقب اقتصادی وخیم از دست دادن نان‌آوران خود دست و پنجه نرم می‌کنند.

۵.۱ تأثیر ویژه اعدام‌ها بر اقلیت بلوچ

در سال ۲۰۲۳ همچون سال‌های گذشته، سیاست‌های مرگبار مبارزه با مواد مخدر ایران بر حاشیه‌نشین‌ترین و فقیرترین جوامع، به ویژه مردان و زنان اقلیت قومی ستمدیده بلوچ، به نسبت جمعیت‌شان تأثیر بیشتری گذاشت. با ۱۳۸ بلوچ - ۱۳۵ مرد و سه زن - اعدام شده در سال ۲۰۲۳، اقلیت بلوچ علی‌رغم این که حدود ۵ درصد از جمعیت ایران را تشکیل می‌دهد، ۲۹ درصد از اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر را به خود اختصاص داده‌اند. این وضعیت، ادامه روند تبعیض‌آمیز ثبت شده در سال‌های ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ بود. در سال ۲۰۲۲، ۱۰۷ بلوچ به دلیل جرائم مرتبط با مواد مخدر اعدام شدند که ۴۲٪ از کل اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در آن سال (۲۵۵) را تشکیل می‌دادند و در سال ۲۰۲۱، ۴۵ بلوچ به دلیل جرائم مرتبط با مواد مخدر اعدام شدند که ۳۴٪ از کل اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر در آن سال (۱۳۲) را تشکیل می‌دادند.

اقلیت بلوچ که عمدتاً در سیستان و بلوچستان، یکی از فقیرترین استان‌های ایران زندگی می‌کنند، به دلیل سابقه طولانی عدم سرمایه‌گذاری دولت مرکزی با توسعه نیافتگی قابل توجهی روبرو هستند. مقامات به شکل دائمی از پرداختن به محرومیت اقتصادی و به حاشیه راندن سیستماتیک به مثابه علل اصلی دست داشتن شماری از بلوچ‌ها در جرائم مواد مخدر، سر باز زده‌اند.

طی سال ۲۰۲۳، مقامات به طرز بی‌رحمانه اعضای اقلیت بلوچ را به دلیل جرائم مرتبط با مواد مخدر مخفیانه و بدون اطلاع قبلی به خانواده‌ها و وکلا اعدام کردند و به این ترتیب، خانواده‌ها را از ملاقات نهایی با عزیزان‌شان محروم کردند و بی‌اعتنایی آشکار خود به حق حیات و زندگی

انسان‌ها را به نمایش گذاشتند. خانواده‌ها معمولاً زمانی از اعدام‌ها مطلع می‌شوند که از سوی مقامات زندان برای تحویل گرفتن پیکر عزیزانشان فراخوانده می‌شوند.

به گفته فعالان حقوق بشر بلوچ، مقامات در طی سه روز ۳۰ ژوئیه، ۳۱ ژوئیه و ۱ اوت ۲۰۲۳، دست‌کم ۱۱ مرد بلوچ از جمله **بیدالله گرگیچ** و **حسین گمشادزی** را به دلیل جرائم مرتبط با مواد مخدر بدون اطلاع قبلی به خانواده‌هایشان یا ملاقات آخر مخفیانه اعدام کردند.^{۷۵} حسین گمشادزی در جریان محاکمه خود در دادگاه انقلاب زابل، اتهامات وارده را رد کرده و اعلام کرده بود که مواد مخدر کشف شده در مزرعه‌اش متعلق به او نیست. علاوه بر این، مقامات در ۱۰ اوت ۲۰۲۳ **احمد نارویی**، پدر دو فرزند، و **حمید براهوئی (باریچی)**، پدر پنج فرزند را در زندان وکیل آباد مشهد^{۷۶} و در ۸ اکتبر ۲۰۲۳ **امامبخش گرگیچ** را در زندان تربت حیدریه، استان خراسان رضوی اعدام کردند.^{۷۷} همه این افراد در دادگاه‌های انقلاب به اعدام محکوم شدند و از آخرین حقوق خود محروم شدند.

حسین‌علی دیل بلوچ

۱۹ اکتبر ۲۰۲۳ حسین‌علی دیل بلوچ، ۲۷ ساله، به صورت مخفیانه در زندان مرکزی شهرستان بیرجند، استان خراسان جنوبی اعدام شد. بر اساس گزارش فعالان حقوق بشر بلوچ، دادگاه انقلاب بیرجند مطابق الزامات قانونی، حکم اعدام او را صادر کرده بود اما توصیه کرده بود پرونده او به کمیسیون عفو و بخشودگی ارجاع داده شود تا با یک درجه تخفیف، محکومیت او به حبس ابد تبدیل شود. بر اساس قوانین و رویه‌های کیفری ایران، دادگاه‌ها موظفند برای برخی از جرائم مرتبط با مواد مخدر، بدون در نظر گرفتن شرایط تخفیف، مجازات اعدام را تعیین کنند.^{۷۸}

حسین‌علی دیل بلوچ © شخصی

تصمیم برای تخفیف احکام اعدام به حبس ابد بر عهده کمیسیون عفو و بخشودگی است که تنها پس از صدور احکام اعدام می‌تواند درباره آن تصمیم بگیرد. در مواردی که دادگاه‌ها، نظر مثبت خود را درباره تخفیف احتمالی اعلام می‌کنند، رویه‌های پیگیری نامشخص باقی می‌مانند، به طوری که زندانیان مطمئن نیستند آیا باید خودشان برای تخفیف در مجازات درخواست بدهند یا این که پرونده آن‌ها به صورت خودکار و بر اساس توصیه دادگاه، به کمیسیون عفو و بخشودگی ارجاع داده می‌شود.

به گفته منابع آگاه، در ساعت ۳:۳۰ بامداد ۱۹ اکتبر ۲۰۲۳، مقامات زندان بدون اطلاع قبلی به حسین‌علی دیل بلوچ، خانواده یا وکیلش تلاش کردند او را از بخش عمومی زندان خارج کرده و برای اجرای حکم اعدام ببرند. زمانی که حسین‌علی دیل بلوچ متوجه شد مقامات او را برای اعدام می‌برند، از ترک بخش عمومی زندان خودداری کرد و به نگهبان توضیح داد که دادگاه انقلاب توصیه کرده پرونده او برای تخفیف حکم اعدام به کمیسیون عفو و بخشودگی ارجاع داده شود. با این وجود، چند تن از مسئولان زندان حسین‌علی دیل بلوچ را به زور به محل چوبه دار منتقل کردند و سحرگاه او را اعدام کردند.

^{۷۵} حال‌وش، «اعدام ۱۲ زندانی در ۴۸ ساعت گذشته، ۱۱ شهروند بلوچ و یک تبعه افغان در زندان‌های ایران با وجود اتهامات قانونی اعدام شدند»، ۱ اوت ۲۰۲۳.

^{۷۶} حال‌وش، «ویدیویی از احمد نارویی زندانی اعدام شده سحرگاه امروز در زندان وکیل آباد مشهد»، ۱۰ اوت ۲۰۲۳.

^{۷۷} حال‌وش، «تصویری از پیکر زندانی اعدام شده در زندان تربت حیدریه»، ۱۰ اوت ۲۰۲۳.

^{۷۸} حال‌وش، «اجرای حکم اعدام یک زندانی بلوچ بدون اطلاع خانواده با وجود یک درجه تخفیف در زندان بیرجند»، ۲۷ اکتبر ۲۰۲۳.

مورد حسین علی دیل بلوچ نمونه‌ای دردناک از نحوه برخورد با زندانیانی است که امیدوارند حکم اعدام آن‌ها تخفیف پیدا کند اما از وضعیت پرونده‌های خود، از جمله این که آیا پرونده‌هایشان به درستی به کمیسیون عفو و بخشودگی ارجاع شده یا تصمیم نهایی گرفته شده است، بی‌اطلاع هستند.

خانواده حسین علی دیل بلوچ بعد از اجرای حکم متوجه اعدام او شدند، زمانی که مقامات زندان با آن‌ها تماس گرفتند تا جسد او را از سردخانه تحویل بگیرند. از زمان اعدام این زندانی، خانواده او تلاش بی‌نتیجه‌ای کرده‌اند تا مقامات پاسخ دهند چرا در زمانی که او امیدوار به تخفیف حکم اعدام خود بود، حکمش را اجرا کردند.

۵.۲ بیانیه‌های رسمی قهرایی علیه اصلاحات سال ۱۳۹۶

قبل از سال ۲۰۱۷، مقامات جمهوری اسلامی سالانه صدها نفر را به دلیل جرائم مرتبط با مواد مخدر اعدام می‌کردند. اعتراض‌های جهانی در محکومیت اعدام ۶۳۸ نفر برای جرائم مرتبط با مواد مخدر در سال ۲۰۱۵ و ۳۲۸ نفر در سال ۲۰۱۶ منجر به اصلاحات قانونی در قانون مبارزه با مواد مخدر در اکتبر ۲۰۱۷ شد که بر اساس آن، برای صدور و اجرای احکام اعدام اجباری، حجم بالاتری از مواد مخدر باید از یک شخص کشف و توقیف می‌شد.^{۷۹} در ژانویه ۲۰۱۸، صادق آملی لاریجانی، رئیس وقت قوه قضائیه، اجرای احکام اعدام مرتبط با مواد مخدر را متوقف کرد و بر اساس اصلاحات سال ۲۰۱۷، بازبینی پرونده‌ها برای تخفیف احتمالی در آن احکام را الزامی کرد.^{۸۰}

قوانین مبارزه با مواد مخدر ایران

اصلاحات سال ۲۰۱۷ در قانون مبارزه با مواد مخدر ایران، ماده جدیدی را تحت عنوان ماده ۴۵ به قانون افزود که حداقل مقدار مواد مخدر ضبط شده مورد نیاز برای اعمال مجازات اعدام را از بیش از ۵ کیلوگرم به بیش از ۵۰ کیلوگرم برای بنگ، حشیش یا تریاک، و از ۳۰ گرم به ۲ کیلوگرم برای هروئین، مورفین، کوکائین یا مشتقات شیمیایی آن‌ها تغییر داد. مجازات برای جرائمی که پیش‌تر مجازات اعدام را به دنبال داشت ولی اکنون زیر حدود تازه تعیین شده قرار گرفته بود، به حداکثر ۳۰ سال زندان و جریمه نقدی کاهش یافت.^{۸۱}

در ژوئن ۲۰۱۷، قبل از تصویب اصلاحات در اکتبر ۲۰۱۷، عفو بین‌الملل هشدار داد که اگرچه اصلاحات پیشنهادی ممکن است به کاهش تعداد اعدام‌ها کمک کند، اما همچنان به تقویت ماشین اعدام در ایران منجر می‌شود.^{۸۲}

افرادی که از افزایش اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر از سال ۲۰۲۱ متاثر شده‌اند، هم شامل افرادی هستند که قبل از سال ۲۰۱۷ به اعدام محکوم شده‌اند و بر اساس مقادیر مواد مخدر کشف‌شده از آن‌ها واجد شرایط تخفیف نبوده‌اند و هم شامل افرادی است که اخیراً با مقداری از مواد مخدری دستگیر شده‌اند که از آستانه تعیین شده برای حکم اعدام فراتر رفته است.

به دنبال این تحولات قانونی، اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر به طور چشمگیری به ۲۵ مورد در سال ۲۰۱۸، ۳۰ مورد در سال ۲۰۱۹ و ۲۳ مورد در سال ۲۰۲۰ کاهش یافت.

این پیشرفت‌ها عمر کوتاهی داشتند. پس از شروع دوره ریاست‌جمهوری ابراهیم رئیسی در آگوست ۲۰۲۱ و انتصاب غلامحسین محسنی اژه‌ای

^{۷۹} عفو بین‌الملل و مرکز عبدالرحمن برومند برای حقوق بشر در ایران، «ایران نباید فرصت را برای پایان دادن به اعدام‌ها برای جرایم مرتبط با مواد مخدر از دست بدهد»، ۲۸ ژوئیه ۲۰۱۷.

^{۸۰} خبرگزاری تسنیم، «توقف اعدام محکومان مواد مخدر با دستور رئیس قوه قضائیه»، ۹ ژانویه ۲۰۱۸.

^{۸۱} شناسنامه، «قانون مبارزه با مواد مخدر (با آخرین اصلاحات تا ۱۳۹۶/۷/۱۲)»، ۱۷ اکتبر ۲۰۲۱.

^{۸۲} عفو بین‌الملل و مرکز عبدالرحمن برومند برای حقوق بشر در ایران، «ایران نباید فرصت را برای پایان دادن به اعدام‌ها برای جرایم مرتبط با مواد مخدر از دست بدهد»، ۲۸ ژوئیه ۲۰۱۷.

به عنوان رئیس قوه قضائیه،^{۸۳} مقامات عالی قضایی و مسئولان ستاد مبارزه با مواد مخدر که زیر نظر ریاست جمهوری فعالیت می‌کنند، به صورت علنی از اصلاحات سال ۲۰۱۷ انتقاد کرده‌اند.

به عنوان مثال، ۲۷ نوامبر ۲۰۲۱، سعید عمرانی، معاون قضایی دادستان کل کشور اعلام کرد:

«ماده ۴۵ الحاقی به قانون مبارزه با قاچاق مواد مخدر کمر مبارزه با مواد مخدر را شکست... این قانون به سود قاچاقچیان است. ماده ۴۵ همچنین انگیزه مقابله‌کننده را هم کاهش داده است... مواد مخدر در وزن‌های بالاتری کشف و ضبط می‌شود و این گونه تلقی می‌شود که ترس قاچاقچیان ریخته است.»^{۸۴}

در همین راستا حسین ذبحی، رئیس شعبه ۴۱ دیوان عالی کشور ویژه رسیدگی به جرائم امنیتی و مواد مخدر در ۶ ژوئیه ۲۰۲۲ اعلام کرد:

«در حال حاضر که قریب به ۵ سال از اجرای این قانون می‌گذرد ما شاهد آن هستیم که بر اساس گزارش‌ها بیش از ۲۵ تا ۳۵ درصد جرم‌های مواد مخدر، قاچاق محموله‌ها و وزن قاچاق افزایش پیدا کرده است. همچنین هزینه جرم پایین آمده... این ماده ۴۵ الحاقی توانست عرصه مبارزه از جهت نحوه برخورد را به شدت تعدیل کند و میدان برای قاچاقچیان مواد مخدر بازتر شود، مجازات‌ها کاهش پیدا کند و روند مبارزه سست شود.»^{۸۵}

حسین ذبحی در ادامه به دفاع از اثربخشی مجازات اعدام برای مبارزه با قاچاق مواد مخدر پرداخت و گفت:

«تجربه سال‌های گذشته نشان داده است که مجازات شدید اعدام در مسیر مبارزه با قاچاق مواد بسیار مؤثر و بازدارنده است... با کاهش مجازات‌های اعدام بر اساس ماده ۴۵ الحاقی، ما شاهد افزایش قابل توجه جرم‌ها بودیم.»^{۸۶}

۱۲ ژانویه ۲۰۲۳، محمد ترحمی، مدیرکل حقوقی و امور اموال ستاد مبارزه با مواد مخدر به نمایندگان گفت که اصلاحات قانونی سال ۲۰۱۷ «ضربه شدیدی» به سیاست‌های جنایی مبارزه با مواد مخدر وارد کرد.^{۸۷}

چنین اظهاراتی از سوی مقامات که اصلاحات منجر به کاهش کوتاه‌مدت اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر را مقصر افزایش ادعایی قاچاق مواد مخدر می‌دانند، اصرار مقامات را برای تشدید استفاده غیرقانونی از مجازات اعدام برای جرائم مرتبط با مواد مخدر نشان می‌دهد.^{۸۸}

۵.۳ ابتکارات قانونی مرگبار

افزایش شمار اعدام‌های مرتبط با مواد مخدر و انتقاد از قوانین فعلی با تلاش‌های قوه مجریه، قضائیه و مقننه برای وضع قانون مرگبار جدید مبارزه با مواد مخدر همراه شده است. این قانون در صورت تصویب، دامنه مواد مخدر توقیف شده را که مستلزم مجازات اعدام می‌شوند گسترش خواهد داد.

۹ آوریل ۲۰۲۲، محمد ترحمی، مدیرکل حقوقی و امور اموال ستاد مبارزه با مواد مخدر، اعلام کرد که فرمان علی خامنه‌ای رهبر جمهوری اسلامی

^{۸۳} خبرگزاری میزان، «مخالفان اعدام قاچاقچیان مواد مخدر بگویند با حذف اعدام، چه اتفاقی می‌افتد؟»، ۲۳ اکتبر ۲۰۱۶.

^{۸۴} تابناک، «گلایه‌های تند از تدوین و اجرای ماده ۴۵ الحاقی قانون مبارزه با مواد مخدر»، ۲۷ نوامبر ۲۰۲۱.

^{۸۵} مهر نیوز، «صفر تا صد مبارزه با مواد مخدر در کشور»، ۶ ژوئن ۲۰۲۲.

^{۸۶} مهر نیوز، «صفر تا صد مبارزه با مواد مخدر در کشور»، ۶ ژوئن ۲۰۲۲.

^{۸۷} خبرگزاری جمهوری اسلامی، «کوک ناسازگار قوانین در برابر مبارزه با مواد مخدر»، ۱۲ ژانویه ۲۰۲۳.

^{۸۸} خبرگزاری تسنیم، «رزان بودن مواد مخدر با وجود گرانی‌های موجود، ناشی از حمایت خارجی‌هاست»، ۲۷ نوامبر ۲۰۲۱.

برای «به روزرسانی و اصلاح قوانین مبارزه با مواد مخدر در مجلس»^{۸۹} موجب شده قوه قضائیه و آن ستاد برای تدوین لایحه تازه علیه مواد مخدر که ۱۱۵ ماده دارد همکاری کنند.^{۹۰}

در دسامبر ۲۰۲۲، بر اساس دستورالعمل ابراهیم رئیسی مبنی بر اولویت‌بندی برخی از بندهای این لایحه طولانی‌تر و در پی صحبت‌های او برای تشدید تلاش‌ها در «نبرد بی‌امان علیه مواد مخدر»، دولت لایحه پنج ماده‌ای اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر را به مجلس ارائه کرد.^{۹۱}

۸ ژانویه ۲۰۲۴، کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس اصول کلی این لایحه را تصویب کرد.^{۹۲}

همانند مواد مخدری که بر اساس قانون مبارزه با مواد مخدر فعلی اگر مقدار آن‌ها بیش از مقدار تعیین شده در قانون باشد حکم اعدام دارند، ماده ۱ این لایحه به ستاد مبارزه با مواد مخدر اجازه می‌دهد با همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی فهرستی از موادی را تهیه کند که تولید، توزیع، فروش یا اقدام به فروش آن‌ها مجازات اعدام دارد. این ماده امکان گسترش انواع مواد مخدر که مجازات اعدام را به دنبال دارند را بدون نیاز به اصلاحات قانونی، تنها از طریق تأیید کابینه فراهم می‌آورد.

ماده ۴ این لایحه مجدداً تأکید می‌کند در جرائم مواد مخدر با مجازات اعدام، در حین دادرسی، نمی‌توان برای جایگزینی مجازات اعدام با مجازات دیگر، جهات تخفیفی در نظر گرفت. به این ترتیب، کسانی که به مرگ محکوم شده‌اند برای کاهش مجازات تنها می‌توانند به کمیسیون عفو و تخفیف درخواست بدهند.

۶. اعدام کسانی که در کودکی دستگیر شده‌اند

ایران یکی از آخرین کشورهای جهان است که با نقض آشکار قوانین بین‌المللی، همچنان علیه افرادی که در زمان ارتکاب جرم زیر ۱۸ سال سن داشته‌اند از مجازات اعدام استفاده می‌کند. مقامات همچنان بر امتناع خود برای اصلاح ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی به منظور لغو مجازات اعدام برای جرائم کودکان در هر شرایطی که اتفاق افتاده باشد، پافشاری می‌کنند.

در سال ۲۰۲۳، عفو بین‌الملل اجرای حکم اعدام پنج نفر به اسامی عادل دامنی، علی نجفی، عبدالصمد شاهوزهی، حمیدرضا آذری و محمود ریگی که در زمان وقوع جرم کودک بودند را ثبت کرد. حمیدرضا آذری در زمان اعدام هم کودک (۱۷ ساله) بود.

عفو بین‌الملل همچنین بیش از ۸۰ فرد محکوم به اعدام که در زمان ارتکاب جرم کمتر از ۱۸ سال سن داشتند و برخی بیش از یک دهه است در انتظار اعدام مانده‌اند را شناسایی کرده است.

به صراحت کنوانسیون حقوق کودک، که ایران در سال ۱۹۹۴ به آن پیوست، مجازات اعدام و مجازات حبس ابد بدون امکان آزادی، هرگز نباید برای جرائم ارتکاب یافته به دست افراد زیر ۱۸ سال اعمال شود.

با این وجود، از زمان تصویب کنوانسیون توسط ایران در سال ۱۹۹۴، مقامات جمهوری اسلامی حداقل ۱۰۹ نفر که در زمان ارتکاب جرم زیر ۱۸

^{۸۹} در این اطلاعیه آمده است که این فرمان در سال ۱۳۹۹ صادر شده که مربوط به دوره ۱۲ ماهه بین ۲۰ مارس ۲۰۲۰ تا ۲۱ مارس ۲۰۲۱ است اما ماه صدور آن مشخص نشده است.

^{۹۰} خبرگزاری دانشجویان ایران، «ارسال لایحه پیشگیری و مبارزه با مواد مخدر به دولت؛ پیشنهادات جدید این لایحه چیست؟»، ۹ آوریل ۲۰۲۲.

^{۹۱} خبرآنلاین، «دستور رئیسی برای ارائه هر چه سریع‌تر یک لایحه»، ۳ نوامبر ۲۰۲۲؛ خبرگزاری جمهوری اسلامی، «لایحه اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر به مجلس تقدیم می‌شود»، ۱۲ ژانویه ۲۰۲۳.

^{۹۲} خبرگزاری میزان، «تصویب کلیات لایحه اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر»، ۸ ژانویه ۲۰۲۴.

سال سن داشته‌اند، را اعدام کرده‌اند. اکثریت قریب به اتفاق این افراد به جرم ارتکاب قتل اعدام شده‌اند.

۱.۶ اعدام یک کودک ۱۷ ساله

در اقدامی تکان‌دهنده در استفاده از مجازات اعدام علیه مجرمان کودک، مقامات جمهوری اسلامی یک پسر ۱۷ ساله را در نوامبر ۲۰۲۳ اعدام کردند.

حمیدرضا آذری

مقامات حمیدرضا آذری ۱۷ ساله را در ۲۴ نوامبر ۲۰۲۳ اعدام کردند. او کمتر از ۷ ماه قبل در تاریخ ۲۸ آوریل ۲۰۲۳ در سن ۱۶ سالگی دستگیر شده بود. عفو بین‌الملل نسخه‌ای از شناسنامه حمیدرضا آذری را بررسی کرد که سن او را تأیید می‌کند.

حمیدرضا آذری در زندان سبزوار در استان خراسان رضوی اعدام شد. شعبه پنجم دادگاه کیفری یک استان خراسان رضوی در پی یک محاکمه به شدت ناعادلانه، او را به اتهام «قتل» در ارتباط با چاقو زدن به یک مرد در جریان یک دعوی گروهی در ۲۸ آوریل ۲۰۲۳ به اعدام در ملاء عام محکوم کرد.

در ۱ می ۲۰۲۳، تنها سه روز پس از دستگیری حمیدرضا آذری، رسانه‌های حکومتی چندین ویدئوی تبلیغاتی از او منتشر کردند که در آن «اعتراف‌های» اجباری انجام می‌دهد و نزد مقام قضایی برده می‌شود.

حمیدرضا آذری @شخصی

یکی از ویدئوهای تبلیغاتی،^{۹۳} که در تاریخ ۱ می ۲۰۲۳ منتشر شد، حمیدرضا آذری را با دست‌های بسته شده و پاهایی در زنجیر نشان می‌دهد که برای بازجویی نزد یک مقام قضایی برده می‌شود. از ویدئو مشخص نیست که این مقام قضایی، دادستان یا قاضی بوده است. حمیدرضا آذری نشان داده می‌شود که پشت به دوربین فیلمبرداری و در مقابل مقام قضایی نشانده شده و به زدن چاقو به سینه یک نفر «اعتراف» می‌کند. در ویدئو به نظر نمی‌رسد که در جریان بازجویی حمیدرضا آذری، وکیل حضور داشته است.

در یک ویدئوی تبلیغاتی دیگر،^{۹۴} که در تاریخ ۲ می ۲۰۲۳ منتشر شد، یک خبرنگار رسانه حکومتی در حال بازجویی از حمیدرضا آذری و یک فرد دیگر نشان داده می‌شود که هر دو پشت به دوربین فیلمبرداری نشانده شده‌اند. در این ویدئو، خبرنگار از حمیدرضا آذری می‌پرسد چند ساله است، او در پاسخ می‌گوید ۱۶ سال سن دارد.

مقامات همچنین به طور علنی اذعان کردند که در زمان ارتکاب جرم، حمیدرضا آذری زیر ۱۸ سال سن داشت. در ویدئویی که در تاریخ ۹ می ۲۰۲۳ منتشر شد، یک سخنگوی قوه قضائیه ایران که در حال ارائه آخرین اطلاعات درباره پرونده در طی یک کنفرانس مطبوعاتی بود، بدون نام بردن از حمیدرضا آذری، بیان کرد که متهم «زیر ۱۸ سال سن دارد» و در کانون اصلاح و تربیت تحت بازداشت است.^{۹۵} سخنگو

^{۹۳} آپارات، «محاكمة قاتلین شهید مدافع غیرت حمیدرضا الداغی»، ۱ می ۲۰۲۳. عرشه آن‌لاین، «قاتل حمیدرضا الداغی در سبزوار اعدام شد + فیلم»، ۲۴ نوامبر ۲۰۲۳.

^{۹۴} آپارات، «ولین فیلم از اعترافات قاتل شهید حمیدرضا الداغی در سبزوار»، ۲ می ۲۰۲۳.

^{۹۵} مهر نیوز، «آخرین تشریح آخرین وضعیت پرونده شهید حمیدرضا الداغی»، ۹ می ۲۰۲۳.

همچنین پیش از اینکه مرحله تحقیقات تمام شده باشد، نتیجه دادرسی را پیش‌بینی کرد، با بیان اینکه «در اسرع وقت ان‌شاء‌الله در مرحله دادسرا قرار نهایی و در مرحله دادگاه رای شرعی و قانونی صادر بشود».

در تاریخ ۱۱ می ۲۰۲۳، رسانه‌های حکومتی گزارش دادند که با توجه به «مطالبه عمومی»، دادستان سبزواری، جعفر طیار صابری، دستورات ویژه‌ای برای رسیدگی سریع صادر کرده است^{۹۶} و در نتیجه، تنها ۱۳ روز پس از بازداشت حمیدرضا آذری، کیفرخواست علیه وی صادر شد.

پیش از این، در تاریخ ۸ می ۲۰۲۳، در جلسه شورای عالی قضایی، رئیس قوه قضائیه، غلامحسین محسنی اژه‌ای به صورت علنی اعلام کرد که از مقامات قضایی در سبزواری خواسته است تا رسیدگی به پرونده را تسریع بخشند. او گفت: «با دادگستری سبزواری ۳ بار تماس گرفته‌ام و آخرین‌اش همین امروز بود، گفتم این پرونده چی شد. همین امروز صبح با رییس کل تماس گرفتم و گفتم این پرونده‌ها را تسریع ببخشید.»^{۹۷}

تحقیقات عفو بین‌الملل بارها نشان داده است که چگونه مقامات ایران در مرحله تحقیقات، افراد را از دسترسی به وکیل محروم می‌کنند و همین امر بازجوها را قادر می‌سازد تا از شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها برای گرفتن «اعترافات» اجباری استفاده کنند. بعداً در دادگاه‌ها برای محکومیت افراد و صدور مجازات‌هایی همچون زندان‌های طولانی‌مدت و اعدام به همین «اعترافات» استناد می‌شود.

پس از دستگیری، حمیدرضا آذری به صراحت در رسانه‌های حکومتی گفته بود که ۱۶ ساله است و مقامات قضایی هم به روشنی سن او را زیر ۱۸ سال اعدام کرده بودند. با این وجود، در پی اعدام وی، مقامات در رسانه‌های حکومتی سن حمیدرضا آذری را عامدانه و به غلط ۱۸ سال اعلام کردند و مجدانه از اذعان علنی به این‌که او در زمان دستگیری ۱۶ ساله و در زمان اعدام ۱۷ ساله بوده امتناع کردند. این اقدام آشکارا با هدف فرار از پاسخگویی در قبال نقض قوانین بین‌المللی حقوق بشر انجام می‌شود.^{۹۸}

۶.۲ دستورالعمل جدید، همان تبلیغات قدیمی

در ماه‌های اخیر، مقامات جمهوری اسلامی به شکلی گمراه کننده دستورالعمل ۲۴ اکتبر ۲۰۲۳ رئیس قوه قضائیه را به‌عنوان گامی در جهت «کاهش بیشتر» در احکام اعدام علیه کودک مجرم‌ها تبلیغ کرده‌اند. این اقدام در بحبوحه محکومیت‌های داخلی و بین‌المللی به خاطر افزایش نرخ اعدام‌ها در ایران و ادامه رویه محکومیت کودک مجرم‌ها به اعدام صورت گرفته است.^{۹۹} تحلیل عفو بین‌الملل از این دستورالعمل نشان می‌دهد که هیچ‌گونه تغییری برای رفع نگرانی‌های دیرینه در مورد قوانین اساسا معیوب در حوزه عدالت کودکان و کاربرد خودسرانه آن‌ها ایجاد نمی‌کند.

۶.۲.۱ ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی

بر اساس قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۲۰۱۳، سن مسئولیت کیفری برای پسران ۱۵ سال قمری و برای دختران نه سال قمری است، این به این معناست که در موارد قتل و دیگر جرائم دیگر متضمن اعدام، با دختران و پسران بالاتر از این سنین، همسان بزرگسالان برخورد می‌شود و آن‌ها می‌توانند به اعدام محکوم شوند.

در سال ۲۰۱۳، مقامات ماده ۹۱ را به قانون مجازات اسلامی افزودند که به قضات اجازه می‌دهد در صورتی که در «رشد و کمال عقلی» کودک در زمان ارتکاب جرم تردید کنند، برای قتل و برخی دیگر جرائم متضمن اعدام که او مرتکب شده مجازاتی غیر از اعدام صادر کنند. بر اساس این

^{۹۶} خبرگزاری جمهوری اسلامی، «کیفرخواست متهمان پرونده شهید حمیدرضا الداعی» صادر شد، ۱۱ می ۲۰۲۳.

^{۹۷} مشرق‌نیوز، «فیلم/ پیگیری پرونده شهید الداعی توسط رئیس قوه قضائیه»، ۸ می ۲۰۲۳.

^{۹۸} خبرآنلاین، «حکم قصاص در ملاعام برای قاتل شهید حمیدرضا الداعی»، ۱۴ اکتبر ۲۰۲۳.

^{۹۹} کمیساریای عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد، «ایران: کارشناسان سازمان ملل می‌گویند که اعدام کودک مجرم‌ها باید متوقف شود»، ۲۵ نوامبر ۲۰۲۱.

ماده، قضات می‌توانند از سازمان پزشکی قانونی ایران که یک موسسه دولتی زیر نظر قوه قضائیه است، نظر کارشناسی بگیرند یا به ارزیابی خود تکیه کنند.

عفو بین‌الملل بارها از مقامات ایران خواسته است ماده ۹۱ را به شکلی اصلاح کنند تا صدور مجازات اعدام برای جرمی که کودکان در هر شرایطی مرتکب می‌شوند و بدون دادن هیچ اختیاری به قضات، لغو شود. بر اساس قوانین بین‌المللی، کودک مجرم‌ها صرف نظر از ادعاهای مربوط به بلوغ و رشد عقلی واقعی یا فرضی آن‌ها، هرگز نباید به اعدام محکوم شوند. علاوه بر این، چنین ادعاهایی مبتنی بر فرض رشد در حد بزرگسالان برای دختران بالای ۹ سال و پسران بالای ۱۵ سال قمری است که خود اساساً ناقض قوانین بین‌المللی است.

۶.۲.۲ اجرای خودسرانه ماده ۹۱

علی‌رغم ایرادات ذاتی ماده ۹۱، این ماده به قضات اجازه می‌دهد تا از کودک مجرم‌ها در برابر مجازات اعدام محافظت کنند. با این حال، از سال ۲۰۱۳، عفو بین‌الملل پرونده‌های بسیاری را مستندسازی کرده است که قضات از اعمال ماده ۹۱ به نفع مجرم کودک‌ها سرباز زده‌اند.

گاهی اوقات، قضات حتی بدون مشورت با سازمان پزشکی قانونی، پس از پرسش‌هایی از متهمان، آن‌ها را دارای رشد و کمال عقلی تشخیص داده‌اند. تعداد زیادی از احکام که عفو بین‌الملل از سال ۲۰۱۵ بررسی کرده است، نشان می‌دهد سوالات قضات بر این متمرکز بوده که آیا نوجوانان ممنوعیت شرعی کشتن را درک می‌کنند و آیا پس از مجروح کردن مقتول احساس ناراحتی کرده‌اند، متون مذهبی را مطالعه کرده‌اند یا تلاشی برای پنهان کردن قتل داشته‌اند.

روند رسیدگی در پزشکی قانونی هم سلیقه‌ای و خودسرانه بوده است. گاهی اوقات، پزشکان سازمان پزشکی قانونی هم بر اساس سوالات خودسرانه درباره تمیز درست از نادرست، کودک مجرم‌ها را دارای رشد و کمال عقلی تشخیص داده‌اند. در موارد دیگر، قضات متهمان را دارای رشد و کمال عقلی تشخیص داده‌اند هرچند پزشکان گفته‌اند با توجه به گذشت چندین سال از زمان ارتکاب جرم، قادر به ارزیابی رشد و کمال عقلی کودک در زمان وقوع جرم نیستند. گاهی اوقات هم دادگاه‌ها نظر پزشکی قانونی در مورد عدم رشد و کمال عقلی را نادیده گرفته و متهمان را به اعدام محکوم کرده‌اند.

عفو بین‌الملل به صورت مکرر از مقامات جمهوری اسلامی، از جمله قضات و پزشکان سازمان پزشکی قانونی، خواسته است این فرآیندهای «ارزیابی رشد و کمال عقلی» را که اساساً حقوق بشر کودکان را نقض می‌کند و آن‌ها را در معرض خطر مجازات اعدام قرار می‌دهد متوقف کنند و در عوض موضعی اتخاذ کنند که بر اساس اصول بین‌المللی در زمینه عدالت کیفری کودکان، با همه افراد زیر ۱۸ سال به عنوان افرادی با بلوغ کمتر و با تقصیر و مسئولیت کمتر نسبت به بزرگسالان رفتار کنند.

۶.۲.۳ ناتوانی دستورالعمل جدید در اصلاح عیوب بنیادی دیرینه

۲۴ اکتبر ۲۰۲۳، غلامحسین محسنی اژه‌ای، رئیس قوه قضائیه، بخشنامه‌ای^{۱۰۰} با عنوان «دستورالعمل چگونگی تشخیص رشد و کمال عقل افراد بالغ^{۱۰۱} کمتر از هجده سال تمام شمسی» به منظور اعمال ماده ۹۱ صادر کرد.^{۱۰۲} این بخشنامه هدف خود را «ایجاد رویه واحد در احراز رشد و کمال عقل افراد بالغ کمتر از ۱۸ سال، مشمول ماده ۹۱ ... به منظور جلوگیری از اطلاع دادرسی ناشی از نقض تحقیقات یا نقض آرا صادره

^{۱۰۰} بخشنامه‌های رئیس قوه قضائیه در ساختار سیاسی و حقوقی ایران اهمیت زیادی دارد زیرا او از سوی رهبر جمهوری اسلامی منصوب می‌شود و به نوبه خود بر انتصاب قضات و دادستان در سراسر کشور نظارت می‌کند. به طور سنتی، این دستورالعمل‌ها به منظور نادیده گرفتن قوانین موجود صادر نمی‌شوند و بر جزئیات اجرای این قوانین تمرکز دارند.

^{۱۰۱} پیش از تصویب قانون مجازات اسلامی در سال ۲۰۱۳، قوانین ایران هیچ تفاوتی بین حداقل سن برای مسئولیت کیفری و سنی که افراد با داشتن آن همچون بزرگسالان با مسئولیت کیفری کامل تلقی می‌شوند، قائل نمی‌شد. هر دو مفهوم ذیل مفهوم «بلوغ» ادغام شده بودند که به آغاز ظهور علائم نوجوانی (دوره بلوغ) در انسان مرتبط است و برای پسران ۱۵ سال و برای دختران ۹ سال تعیین شده بود. زمانی که کودکان به این سن می‌رسیدند به طور کلی دارای مسئولیت کیفری کامل شناخته می‌شدند و معمولاً به همان مجازات‌هایی که برای بزرگسالان در نظر گرفته می‌شود از جمله مجازات اعدام، محکوم می‌شدند. کسانی که زیر سن «بلوغ» هستند، به عنوان «نابالغ» یا «طفل» شناخته شده و هیچگونه مسئولیت کیفری ندارند.

^{۱۰۲} اختصار، «دستورالعمل چگونگی تشخیص رشد و کمال عقل افراد بالغ کمتر از هجده سال تمام شمسی»، ۲۹ اکتبر ۲۰۲۳.

بر اساس این ماده و سرعت و دقت در اتخاذ تصمیم و صدور رای در دادگاه‌های بدوی تجدیدنظر و دیوان عالی کشور» ذکر کرده است.

در ماده ۲ این بخشنامه، همچون تبصره موجود ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی، بر اختیار قضات برای ارجاع کودک مجرم به منظور ارزیابی رشد و کمال عقل به سازمان پزشکی قانونی تأکید شده است.^{۱۲} ماده ۱ بخشنامه تصریح می‌کند که ارجاعات باید به کمیسیون روانپزشکی سازمان پزشکی قانونی انجام شود.

تبصره ۱ ماده ۲ بخشنامه تصریح می‌کند که «در صورتی که قاضی رسیدگی کننده به طریقی غیر از اخذ نظر کمیسیون برای رفع شبهه اقدام کند، باید به نحو واضح چگونگی آن را در پرونده منعکس نماید.» این دستورالعمل هیچ راهنمایی بیشتری در مورد روش‌هایی که قضات ممکن است استفاده کنند ارائه نمی‌دهد و این خطر را افزایش می‌دهد که کودک مجرم‌ها همچنان در معرض پرسش و پاسخ و ارزیابی‌های نامناسب قضات فاقد تخصص روانشناسی کودک قرار گیرند تا کودک مجرم‌ها را دارای رشد و کمال عقلی کافی و مستحق مجازات اعدام بدانند.

در تبصره‌های ۲ و ۳ ماده ۲ آمده است که قاضی رسیدگی کننده «در خصوص درک مرتکب نسبت به ماهیت جرم انجام شده و یا حرمت آن در زمان ارتکاب جرم» تحقیقات لازم را انجام دهد و «ترتیبی اتخاذ نماید که حداکثر تا قبل از اخذ آخرین دفاع، وضعیت مرتکب از حیث رشد و کمال عقل و درک او نسبت به ماهیت جرم و یا حرمت آن روشن باشد.» مجدداً، این دستورالعمل در مورد دامنه و روش‌های این تحقیقات اطلاعات بیشتری ارائه نمی‌دهد و بنیاد معیوب سیستم عدالت کیفری کودکان در ایران را تقویت می‌کند که فرض می‌کند کودکان زیر ۱۸ سال به اندازه بزرگسالان رشد یافته‌اند و در صورت ارتکاب جرم به همان اندازه آنان مقصر هستند مگر این‌که خلاف آن از طریق تحقیقات مبهم مشخص شود.

ماده ۳ این دستورالعمل، تأکید می‌کند نظرات سازمان پزشکی قانونی به طور واضح و مستدل نوشته شود و نتایج تحقیقات در مورد کودک مجرم را خلاصه کند، بدون این‌که روش‌های چنین تحقیقاتی را مشخص کند.

عفو بین‌الملل یادآوری می‌کند که متخصصان پزشکی وظیفه آشکاری دارند که از هرگونه دخالت در شکنجه و سایر مجازات‌های ظالمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز از جمله مجازات اعدام اجتناب کنند. روانپزشکان سازمان پزشکی قانونی با ارائه ارزیابی‌های «بلوغ» که سپس در دادگاه‌ها برای صدور احکام اعدام استفاده می‌شود، به شکلی موثر اعدام کسانی را که در زمان ارتکاب جرم کودک بوده‌اند، تسهیل می‌کنند.

در ماده ۴ این بخشنامه آمده است: «مقام قضایی در صورت نیاز می‌تواند پرونده بالینی مرتکب را از مرکز درمانی و یا پزشکی قانونی مطالبه نماید.» این ماده اختیارات گسترده اعطا شده به قضات را تقویت می‌کند و هیچ معیاری را برای تعیین ضرورت مشخص نمی‌کند. ذکر مراکز درمانی و پرونده‌های بالینی به الگوهای مشکل‌آفرینی اشاره می‌کند که عفو بین‌الملل بیشتر مستندسازی کرده است. این الگوها نشان می‌دهد قضات موضوع مسئولیت کیفری کمتر کودکان به دلیل سن آن‌ها را با کاهش مسئولیت کیفری افراد مبتلا به بیماری‌های روانی در هم می‌آمیزند.

۷. استانداردهای بین‌المللی

ایران شماری از معاهدات بین‌المللی که تضمین حقوق دادرسی عادلانه و ممنوعیت سلب خودسرانه آزادی و حق حیات، ممنوعیت استفاده از مجازات اعدام علیه افرادی که در زمان ارتکاب جرم زیر ۱۸ سال سن داشته‌اند و ممنوعیت اعمال شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها را شامل می‌شود تصویب کرده است. میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی (ICCPR)، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (ICESCR)،

^{۱۲} خبرگزاری میزان، «دستورالعمل چگونگی تشخیص رشد و کمال عقل افراد بالغ کمتر از ۱۸ سال تمام شمسی»، ۴ فوریه ۲۰۲۴.

کنوانسیون حقوق کودک (CRC) و کنوانسیون بین‌المللی حذف همه اشکال تبعیض نژادی (CERD) از جمله این معاهدات هستند.

با این حال، ایران از تصویب سایر معاهدات کلیدی بین‌المللی حقوق بشر که اصول بنیادی حقوق بشر مانند حق حیات، حق آزادی، و ممنوعیت شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها، و ممنوعیت ناپدیدسازی قهری را تضمین می‌کنند خودداری کرده است. این معاهدات عبارتند از کنوانسیون منع شکنجه و سایر رفتارها یا مجازات‌های بی‌رحمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز (CAT)، کنوانسیون بین‌المللی حمایت از تمامی اشخاص در برابر ناپدیدسازی قهری، کنوانسیون رفع تمامی اشکال تبعیض علیه زنان، و دومین پروتکل اختیاری میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی با هدف لغو مجازات اعدام. به همین ترتیب، ایران هنوز اساسنامه رم را برای پذیرش صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی امضا و تصویب نکرده است.

۷.۱ اعدام

سازمان عفو بین‌الملل صرف نظر از ماهیت یا شرایط ارتکاب جرم؛ گناهکاری، بی‌گناهی یا سایر ویژگی‌های فرد؛ یا روشی که حکومت برای اجرای اعدام استفاده می‌کند، در همه موارد و بدون استثنا با مجازات اعدام مخالف است. مجازات اعدام ناقض حق حیات است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر تضمین شده است. اعدام حد نهایی مجازات بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز است.

سلب خودسرانه حیات در هر زمان و در هر شرایطی مطلقاً ممنوع است. کشورها مجاز نیستند که تعهدات خود مبنی بر احترام به این حق را تحت هیچ شرایطی کنار بگذارند.^{۱۰۴} این ممنوعیت یک هنجار حقوق بین‌الملل عرفی است و هرگز نمی‌توان آن را محدود و مقید کرد.^{۱۰۵}

بند ۲ ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و پادمان شماره ۱ از مجموعه پادمان‌های سازمان ملل^{۱۰۶} برای حمایت از حقوق افرادی که با مجازات اعدام روبرو هستند و از طریق قطعنامه ۱۹۸۴/۵۰ شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد به تصویب رسیده است، مقرر می‌دارد که اعمال مجازات اعدام باید به «جدی‌ترین جرائم» محدود شود.

کمیته حقوق بشر سازمان ملل اعلام کرده است که «اصطلاح "جدی‌ترین جرائم" باید به صورت محدود تعبیر شود و تنها شامل جرائمی با شدت فوق‌العاده و متضمن قتل عمد شود. جرائمی که مستقیماً و عمداً منجر به مرگ نمی‌شوند، مانند [...] جرائم مواد مخدر، اگرچه ماهیت جدی دارند اما هرگز نمی‌توانند در چارچوب ماده ۶ [میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی] مبنایی برای صدور حکم مرگ قرار گیرند.»^{۱۰۷}

گزارشگر ویژه سازمان ملل در مورد اعدام‌های فراقضایی، شتابزده یا خودسرانه نیز به همین ترتیب اعلام کرده است که «مجازات اعدام را نمی‌توان برای جرائم مرتبط با مواد مخدر اعمال کرد، مگر این‌که این الزامات را برآورده کنند.»^{۱۰۸}

الزامی کردن صدور حکم اعدام، حتی برای جدی‌ترین جرائم ممنوع است.^{۱۰۹}

کاربرد تبعیض‌آمیز مجازات اعدام، از جمله به کارگیری آن علیه گروه‌های اثنیکی یا نژادی خاص به نحوی که تاثیر بیشتری به روی آن‌ها به نسبت

^{۱۰۴} ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر، ماده ۶ کنوانسیون حقوق کودک را ببینید؛ گزارشگر ویژه اعدام‌های فراقضایی، سند سازمان ملل: A/67/275، بند ۱۴، سال ۲۰۱۲.

^{۱۰۵} گزارشگر ویژه اعدام‌های فراقضایی، سند سازمان ملل: A/67/275، بند ۱۱، ۹ اگوست سال ۲۰۱۲؛ کمیته عیله شکنجه، نظریه عمومی ۲، بند ۱.

^{۱۰۶} مصوبه ۱۹۸۴/۵۰ شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل در ۲۵ می ۱۹۸۴.

^{۱۰۷} کمیسیون حقوق بشر، نظر عمومی شماره ۳۶ درباره ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی در مورد حق حیات، سند سازمان ملل: A/HRC/4/20، بند ۳۵، ۳۰ اکتبر ۲۰۱۸.

^{۱۰۸} گزارشگر ویژه اعدام‌های فراقضایی، خلاصه اعدام‌های فراقضایی، گزارش ۹، اگوست سال ۲۰۱۲.

^{۱۰۹} گزارشگر ویژه اعدام‌های فراقضایی، سند سازمان ملل: E/CN.4/2005/7، بندهای ۶۳ و ۶۴، سال ۲۰۰۴؛ سند سازمان ملل: A/HRC/4/20، بندهای ۵۵ تا ۶۶، سال ۲۰۰۷.

جمعیت‌شان بگذارد، به منزله محرومیت خودسرانه از حق حیات به شمار می‌آید.^{۱۱۰}

استانداردهای بین‌المللی اعمال مجازات اعدام را برای افراد در دسته‌های خاص، از جمله افرادی که در زمان ارتکاب جرم کمتر از ۱۸ سال داشتند^{۱۱۱} و افرادی که دارای ناتوانی‌ها یا اختلالات روحی-روانی یا فکری هستند، محدود می‌کند.^{۱۱۲}

۷.۲ حقوق دادرسی عادلانه

بر اساس قوانین بین‌المللی، اعمال مجازات اعدام در پی یک دادرسی ناعادلانه، حق حیات و ممنوعیت رفتار یا مجازات بی‌رحمانه، غیرانسانی یا تحقیرآمیز را نقض می‌کند. با توجه به ماهیت برگشت ناپذیر مجازات اعدام، روند دادرسی در پرونده‌هایی که ممکن است به حکم مرگ منجر شود صرف‌نظر از این که جرم چه مقدار شنیع باشد باید با دقت تمام استانداردهای بین‌المللی مرتبط که از حق دادرسی عادلانه حفاظت می‌کند را رعایت کند.^{۱۱۳}

روندهای دادرسی باید با بالاترین استانداردهای استقلال، صلاحیت، کیفیت و بی‌طرفی قضات و هیئت منصفه مطابقت داشته باشد.

همه افرادی که در معرض خطر مجازات اعدام هستند باید در تمام مراحل دادرسی از خدمات وکیل مدافع دارای صلاحیت بهره‌مند شوند.

تا زمانی که گناهکاری متهمان بر اساس شواهد روشن و قانع‌کننده‌ای که هیچ جایی برای تفسیر دیگری از واقعیت‌ها باقی نمی‌گذارد، ثابت نشود آن‌ها باید بیگناه فرض شوند. این شواهد باید با اجرای دقیق بالاترین استانداردها برای جمع‌آوری و ارزیابی شواهد به دست آمده باشند و اظهاراتی که در نتیجه شکنجه، بدرفتاری یا سایر اشکال اجبار به دست آمده کنار گذاشته شوند.

روند دادرسی باید حق تجدیدنظر هر دو جنبه محتوایی و حقوقی پرونده را در یک دادگاه بالاتر، متشکل از قضاتی که در مرحله اول به پرونده رسیدگی نکرده‌اند را تضمین کند.

حق فرد برای درخواست عفو، تخفیف مجازات (جایگزینی با مجازات سبکتر) یا بخشش از مقامات حکومتی باید تضمین شود و این از جمله وظایف دولت‌ها طبق حقوق بین‌الملل است.^{۱۱۴}

این ضمانت‌ها ابزاری برای محافظت از حقوق بشر افرادی است که با مجازات اعدام روبرو هستند. در صورتی که این موازین رعایت نشده باشد، فرد باید در روند دادرسی که با این استانداردها مطابقت دارد و بدون توسل به مجازات اعدام، مورد محاکمه مجدد قرار گیرد.

طبق حقوق بین‌الملل، اعمال مجازات اعدام در پی یک دادرسی ناعادلانه سلب خودسرانه حیات محسوب می‌شود.

^{۱۱۰} ویلیام اندروز علیه ایالات متحده (۱۱۳۹)، کمیسیون بین‌المللی آمریکا، گزارش ۵۷،۹۶، بند ۱۷۷ سال ۱۹۹۶؛ این‌ها را هم ببینید: گزارش ویژه اعدام‌های فراقضایی، سند سازمان ملل: A/67/275، بند ۱۴ سال ۲۰۱۲؛ مشاهدات پایانی کمیته رفع نژادپرستی: ایالات متحده آمریکا، سند سازمان ملل: CERD/C/USA/CO/6، بند ۲۳، سال ۲۰۰۸؛ گزارش ویژه شکنجه، سند سازمان ملل: \$40 (2008) A/HRC/7/3، بند ۴۰ سال ۲۰۰۸؛ دبیر کل سازمان ملل، سند سازمان ملل: A/65/280، بند ۷۲، سال ۲۰۱۰.

^{۱۱۱} بند ۵ ماده ۶ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، بند الف ماده ۳۷ کنوانسیون حقوق کودک.

^{۱۱۲} کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل، قطعنامه ۲۰۰۵/۵۹، بند ۷؛ CV؛ کمیسیون حقوق بشر، مشاهدات پایانی: ایالات متحده آمریکا، سند سازمان ملل: A/Rev.3/CCPR/C/USA/CO/1، بند ۷، سال ۲۰۰۶؛ ژاپن، سند سازمان ملل: CCPR/C/JPN/CO/5، بند ۱۶، سال ۲۰۰۸؛ سهادت علیه ترینیداد و توباگو، سند سازمان ملل: CCPR/C/41/D/253/1987، بند ۷، سال ۲۰۰۲؛ گزارش ویژه اعدام‌های فراقضایی، سند سازمان ملل: A/45/51A، بندهای ۱۱۵ و ۱۱۶، سال ۱۹۹۶.

^{۱۱۳} عفو بین‌الملل، «کتابچه راهنمای محاکمه‌ی عادلانه - ویرایش دوم» (شناسه: POL 30/002/201)، ۹ آوریل ۲۰۱۴.

^{۱۱۴} میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، ماده ۴(۴)؛ گزارش ویژه اعدام‌های فراقضایی، سند سازمان ملل: A/51/457، بند ۱۱۱ سال ۱۹۹۶. همچنین این‌ها را ببینید: کمیسیون حقوق بشر، پینتو علیه ترینیداد و توباگو، سند سازمان ملل: CCPR/C/39/D/232/1987، بند ۱۲، سال ۱۹۹۰؛ کلی علیه جامائیکا، سند سازمان ملل: CCPR/C/41/D/253/1987، بند ۵، سال ۱۹۹۱؛ عفو بین‌الملل، «کتابچه راهنمای محاکمه‌ی عادلانه - ویرایش دوم» (شناسه: POL 30/002/201)، ۹ آوریل ۲۰۱۴.

۸. نتیجه‌گیری و توصیه‌ها

بحران اعدام در ایران هم از یک بحران گسترده‌تر مصونیت سیستماتیک از مجازات برای محرومیت‌های خودسرانه از حیات نشأت می‌گیرد و هم آن را تشدید می‌کند. نیروهای امنیتی، دادستان‌ها و قضات در حمله بی‌امان به حق حیات با یکدیگر همدستی می‌کنند.

تنها در سال ۲۰۲۳، مقامات ۸۵۳ نفر از جمله معترضان، کاربران شبکه‌های اجتماعی و مخالفان سیاسی و همچنین افرادی از محروم‌ترین جوامع را که به جرائم مرتبط با مواد مخدر محکوم شده بودند، اعدام کردند.

افزایش شمار اعدام‌ها نسبت به سال‌های گذشته تا حد زیادی نتیجه «جنگ با مواد مخدر» خونین مقامات است که منجر به اعدام حداقل ۴۸۱ نفر در سال ۲۰۲۳ در رابطه با جرائم مرتبط با مواد مخدر شده است که ۲۹ درصد آن‌ها از اقلیت ستم‌دیده بلوچ بوده‌اند.^{۱۱۵}

موج اعدام‌ها در بجنوبه تلاش مقامات جمهوری اسلامی برای جلوگیری از اعتراضات سراسری بیشتر پس از خیزش «زن، زندگی، آزادی» در سال ۲۰۲۲، رُخ می‌دهد.

در میانه کم‌عملی جامعه جهانی برای رسیدگی به نرخ فزاینده اعدام‌ها در ایران، به‌ویژه برای جرائم مرتبط با مواد مخدر، زندانیان محکوم به اعدام در ایران دست به اعتصاب غذا زده‌اند و به صورت علنی خواستار کمک برای پایان دادن به روند اعدام شده‌اند. جمعی از زندانیان محکوم به اعدام در زندان قزل‌حصار استان البرز در نامه‌ای که در ۲۸ ژانویه ۲۰۲۴ در فضای مجازی منتشر شد، نوشتند:^{۱۱۶}

«ما جمعی از زندانیان زیر حکم اعدام از شما کمک می‌خواهیم ... همگی از دادگاه عادلانه محروم بوده و وکیل نداشته‌ایم ...

هر هفته تعدادی از ما را در زندان قزل‌حصار دار می‌زنند ... در قزل‌حصار هزاران زندانی به اعدام محکوم شده‌اند و پرونده صدها نفر از ما به اجرای احکام رفته است، و ممکن است در روزها و هفته‌های آینده اعدام شویم. در میان ما از تمام اتهامات وجود دارد، متهمان مواد مخدر، قصاص و زندانیان سیاسی و عقیدتی همه در صف اعدام هستند.

برای اینکه کسی صدای ما را بشنود، ما مجبوریم ... اعتصاب غذا کنیم ... شاید به کمک شما جلوی این اعدام‌ها گرفته شود، با هر روشی که می‌توانید صدای ما و خانواده‌هایمان باشید»^{۱۱۷}

به دنبال این نامه، جامعه مدنی ایران از جمله شماری از خانواده‌های زندانیان محکوم به اعدام و اعدام‌شدگان، با انتشار فراخوان‌هایی خواستار لغو مجازات اعدام در ایران شدند. در پی این نامه، تعدادی از مدافعان حقوق بشر از جمله نرگس محمدی، برنده جایزه نوبل صلح و ۶۰ زن دیگر که به دلایل سیاسی در زندان اوین تهران محبوس هستند و همچنین فعالان حقوق کارگری و خانواده‌های قربانیان کشتار زندانیان در دهه شصت، برای اعلام همبستگی دست به اعتصاب غذا زدند.^{۱۱۸}

مقامات جمهوری اسلامی این فراخوان‌ها را نادیده گرفته و به کشتار تا سال ۲۰۲۴ ادامه داده‌اند. در واقع، آن‌ها اجرای سریع مجازات اعدام علیه معترضان را

^{۱۱۵} خبرگزاری جمهوری اسلامی، «لایحه اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر به مجلس تقدیم می‌شود»، ۱۲ ژانویه ۲۰۲۳.

^{۱۱۶} رادیو زمانه، «نامه زندانیان زیر حکم اعدام در زندان قزل‌حصار: ما مستحق مرگ نیستیم»، ۲۸ ژانویه ۲۰۲۴.

^{۱۱۷} رادیو زمانه، «نامه زندانیان زیر حکم اعدام در زندان قزل‌حصار: ما مستحق مرگ نیستیم»، ۲۸ ژانویه ۲۰۲۴.

^{۱۱۸} ایران‌وایر، «بیانیه خانواده‌های خاوران علیه اعدام معترضان»، ۲۹ ژانویه ۲۰۲۴، رادیو زمانه، «۱۱۲ تن از معلمان و فعالان کارگری و مدنی غذا در حمایت از کارزار نه به اعدام، دست به اعتصاب زدند»، ۲۶ ژانویه ۲۰۲۴؛ ایران‌وایر، «ده زندانی سیاسی قزل‌حصار به کمپین «توقف ماشین اعدام» پیوستند»، ۲۹ ژانویه ۲۰۲۴؛ رادیو زمانه، «اعتصاب غذای زندانیان سیاسی: این بار جان‌فشانی برای نجات جان»، ۹ فوریه ۲۰۲۴، رادیو زمانه، «سه شنبه‌ها علیه اعدام: ۱۰ تشکل کارگری و اجتماعی با اعتراض هفتگی زندانیان همراه شدند»، ۱۳ فوریه ۲۰۲۴؛ نرگس محمدی، پست اینستاگرام، «بند زندان اوین به اعتصاب غذای زندانیان قزل‌حصار پیوست»، ۳۰ ژانویه ۲۰۲۴؛ رادیو زمانه، «نامه زندانیان زیر حکم اعدام در زندان قزل‌حصار: ما مستحق مرگ نیستیم»، ۲۸ ژانویه ۲۰۲۴.

جشن گرفته‌اند^{۱۱۹} و راهبرد غیرانسانی و مرگبار خود در مبارزه با مواد مخدر را شایسته ستایش جهانی^{۱۲۰} و به عنوان «تلاش برای زنده نگه داشتن بشریت» معرفی کرده‌اند.^{۱۲۱}

با توجه به نقض گسترده و سیستماتیک حقوق بشر در ایران در بحبوحه بحران مصونیت سیستماتیک مرتکبان نقض حقوق بشر از مجازات، سازمان عفو بین‌الملل مدت‌هاست که خواستار تاسیس یک مکانیسم مستقل بین‌المللی تحقیق و پاسخگویی در مورد ایران شده و پیشتر نیز بر اهمیت تمدید مأموریت هیات حقیقت‌یاب سازمان ملل متحد در مورد ایران در پنجاه و پنجمین اجلاس شورای حقوق بشر سازمان ملل شد که بین ۲۶ فوریه تا ۴ آوریل ۲۰۲۴ برگزار شد، تأکید کرده بود. چنین مکانیزمی برای جمع‌آوری، انسجام‌بخشی، حفظ و تجزیه و تحلیل شواهد مربوط به جنایات بین‌المللی و سایر موارد نقض جدی حقوق بشر که مقامات جمهوری اسلامی مرتکب شده‌اند، از جمله با توجه به همکاری با روندهای قانونی آینده، ضرورت دارد. دولت‌ها همچنین باید از اصل صلاحیت قضایی جهانی برای تحقیق کیفری و محاکمه مقامات جمهوری اسلامی که به طور منطقی مظنون به مسئولیت کیفری در جنایات بین‌المللی هستند، استفاده کنند.

جامعه جهانی باید در کنار قربانیان دستگاه اعدام ایران و زندانیان در معرض خطر اعدام بایستد. بدون واکنش جدی جهانی به بحران اعدام، مقامات جمهوری اسلامی تشویق می‌شوند به استفاده از مجازات اعدام به عنوان سلاحی برای سرکوب و از زندان‌ها در سراسر کشور به عنوان میدان کشتار، ادامه دهند.

۸.۱ توصیه‌ها به مقامات ایران

- با هدف لغو کامل مجازات اعدام، بلافاصله دستوری رسمی مبنی بر تعلیق رسمی همه احکام اعدام صادر کنید.
- بلافاصله و بدون قید و شرط همه کسانی را که صرفاً به خاطر استفاده از حقوق خود برای آزادی بیان، تشکل‌یابی و برگزاری اجتماعات مسالمت‌آمیز، محکوم به اعدام شده، متهم گشته یا تحت بازجویی قرار گرفته‌اند، آزاد کنید.
- تمامی محکومیت‌ها و احکام اعدام صادر شده در پی محاکمه‌های نا عادلانه را لغو کنید. تمامی افرادی که بازداشت آن‌ها به دلیل عدم رعایت جدی حقوق دادرسی عادلانه خودسرانه محسوب می‌شوند، از جمله معترضان، و به ویژه کسانی را که با استناد به «اعترافات» زیر شکنجه و سایر رفتارهای بی‌رحمانه، غیرانسانی و تحقیرآمیز محکوم شده‌اند، آزاد کنید. افرادی که متهم به ارتکاب جرائمی هستند که در جامعه بین‌المللی شناخته شده است، باید در روندهای دادرسی که دقیق‌ترین استانداردهای بین‌المللی دادرسی عادلانه مطابقت داشته باشد با کنار گذاشتن «اعترافاتی» که زیر شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها اخذ شده‌اند و بدون توسل به مجازات اعدام محاکمه شوند.
- تا زمان لغو کامل مجازات اعدام، قوانینی وضع کنید که استفاده از مجازات اعدام را تنها مطابق با قوانین و استانداردهای بین‌المللی مجاز می‌سازد، از جمله با حذف مجازات اعدام برای جرائم مرتبط با مواد مخدر و سایر جرائمی که متضمن قتل عمد نمی‌شود؛ لغو مواد مبهم قانون مجازات اسلامی که اعمال حقوق آزادی عقیده و مذهب، بیان، تشکل‌یابی و برگزاری اجتماعات مسالمت‌آمیز را جرم‌انگاری می‌کند؛ حصول اطمینان از این‌که روند دادرسی از زمان دستگیری، با بالاترین استانداردها برای یک دادرسی عادلانه مطابقت دارد؛ و لغو فرض‌های قانونی مجرمیت و احکام اعدام الزامی.
- ماده ۹۱ قانون مجازات اسلامی را به منظور ممنوعیت صریح مجازات اعدام برای جرائم افراد زیر ۱۸ سال در هر شرایطی و بدون دادن اختیار به قضات اصلاح کنید.

^{۱۱۹} جوان آنلاین، «عوامل جنایت در اغتشاشات سال گذشته ظرف چند ساعت دستگیر شدند؟»، ۷ اکتبر ۲۰۲۳؛ مشرق نیوز، «محاکمه و محکومیت ضاربین و قاتلین حوادث با نهایت سرعت انجام می‌شود»، ۱ می ۲۰۲۳.

^{۱۲۰} فارس نیوز، «ایران در خط مقدم مبارزه جهانی با مواد مخدر»، ۲ ژانویه ۲۰۲۳.

^{۱۲۱} خبرگزاری جمهوری اسلامی، «لایحه اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر به مجلس تقدیم می‌شود»، ۱۲ ژانویه ۲۰۲۳.

- تا زمان اصلاحات قانونی، بلافاصله بخشنامه‌ای صادر کنید که همه قضات را ملزم کند ماده ۹۱ را به نفع تمام افرادی که در زمان ارتکاب جرم زیر ۱۸ سال سن داشته‌اند اعمال کنند و این امر که افراد زیر ۱۸ سال همیشه باید نابالغ و کمتر از بزرگسالان مسئول شناخته شوند به رسمیت بشناسند.
- تحقیقات سریع، کامل، بی‌طرفانه و موثر در مورد ادعاهای شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها انجام دهید و در صورت وجود شواهد قابل قبول کافی، افراد مظنون به مسئولیت در این اعمال، از جمله افراد مافوق را در دادرسی عادلانه و بدون توسل به مجازات اعدام به دست عدالت بسپارید.
- استانداردهای بین‌المللی عدالت از جمله با حصول اطمینان از کنارگذاشتن اظهارات به دست آمده از طریق شکنجه و سایر بدرفتاری‌ها یا اخذ شده بدون حضور و کیل، در همه محاکمات رعایت کنید و به بازداشت شدگان اجازه دهید از زمان دستگیری به وکیلی منتخب دسترسی داشته باشند. در تمام مراحل دادرسی، متهمان باید فوراً از حقوق خود مطلع شده و زمان و امکانات کافی برای تهیه دفاع از خود برای آنان در نظر گرفته شده و احکام دادگاه به صورت مستدل و علنی به آن‌ها ارائه شود.
- به طور منظم اطلاعات جامع و مفصلی را که دست‌کم بر اساس جنسیت، سن، ملیت و پیشینه اتنیکی تفکیک شده است، در مورد استفاده از مجازات اعدام منتشر کنید که می‌تواند به بحث‌های عمومی در مورد این موضوع کمک کند. داده‌ها باید شامل موارد زیر باشد: تعداد افرادی که به اعدام محکوم شده‌اند و جرائمی که منتهی به صدور حکم اعدام شده‌اند؛ تعداد زندانیانی که نسبت به احکام تجدیدنظرخواهی کرده‌اند و سطحی که این تجدیدنظرخواهی آن‌ها بررسی می‌شود؛ محل بازداشت؛ اطلاعات در مورد اعدام‌های انجام شده و برنامه‌ریزی شده؛ تعداد کل افراد زیر حکم اعدام؛ تعداد احکام اعدامی که در مرحله تجدیدنظر لغو شده یا با مجازاتی خفیف‌تر جایگزین شده‌اند؛ و تعداد مواردی که عفو اعطا شده است.
- گزارشگر ویژه در مورد وضعیت حقوق بشر در ایران و سایر رویه‌های ویژه شورای حقوق بشر سازمان ملل و همینطور هیات حقیقت‌یاب سازمان ملل متحد را به ایران دعوت کنید و درخواست آن‌ها برای بازدید از ایران را بپذیرید.

۸.۲ توصیه به همه کشورهای عضو و ناظر سازمان ملل متحد

- بر اساس اصل صلاحیت قضایی جهانی در مورد جرائمی که مقامات جمهوری اسلامی طبق قوانین بین‌المللی مرتکب شده‌اند، صرف نظر از عدم حضور یا حضور متهم در قلمرو آن‌ها، تحقیقات کیفری را آغاز کنید. این شامل آغاز تحقیقات کیفری با منابع کافی و با هدف افشای حقیقت در مورد جنایات و شناسایی افراد مظنون به مسئولیت در این اعمال، از جمله افراد مافوق و صدور قرار بازداشت بین‌المللی در صورت وجود شواهد قابل قبول کافی است.
- به صورت علنی استفاده مقامات جمهوری اسلامی از مجازات اعدام به عنوان ابزاری برای سرکوب سیاسی و افزایش نگران‌کننده اعدام‌ها در پی خیزش «زن، زندگی، آزادی» را محکوم کنید و به مقامات جمهوری اسلامی فشار بیاورید تا با هدف لغو مجازات اعدام، فوراً دستوری رسمی مبنی بر تعلیق احکام اعدام صادر کنند.
- اطمینان حاصل کنید که همکاری با طرح‌های مبارزه با قاچاق مواد مخدر و تأمین مالی آن‌ها به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به سلب خودسرانه حق حیات و سایر نقض حقوق بشر در ایران، دامن نمی‌زند.
- خواهان حضور ناظرانی عالی‌رتبه در تمامی مراحل دادرسی برای اتهامات مشمول مجازات اعدام، شوید.

عفو بین‌الملل جنبشی است متشکل از ۱۰ میلیون انسان که تلاش می‌کند حس انسانیت تمام انسان‌ها را برانگیزد و برای اعمال تغییراتی کارزار برپا کند که به موجب آن‌ها، همه ما از حقوق انسانی‌مان بهره‌مند بشویم. چشم‌انداز ما تحقق جهانی است که در آن سیاستمداران به تعهدات خود عمل کنند، قوانین بین‌المللی را محترم بشمارند و برای اعمال خود پاسخگو نگه داشته شوند. ما بدون وابستگی به هر دولت یا هرگونه ایدئولوژی سیاسی و فارغ از هرگونه منافع اقتصادی یا گرایش‌های مذهبی عمل می‌کنیم و هزینه‌های ما عمدتاً از طریق کمک‌های مالی اعضا و سایر اشخاص و نهادها تأمین می‌شود. ما باور داریم که با شفقت و فعالیت در همبستگی با مردم در هر نقطه جهان می‌توان وضعیت جوامع انسانی را در مسیر بهتر شدن، تغییر داد.

به استثنای مواردی که به طور مشخص ذکر شده باشند، متن این گزارش تحت قوانین «Creative Commons» (ارجاع، مقصد غیرتجاری، بدون اشتقاق، بین‌المللی، نسخه ۴.۰) قرار دارد. برای اطلاعات بیشتر لطفاً به صفحه مجوزها در وبسایت ما رجوع کنید: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode> اگر بخشی اعم از متن یا عکس به یک صاحب حقوق متفاوت از سازمان عفو بین‌الملل نسبت داده شده باشد، آن بخش دیگر تحت قوانین «Creative Commons» قرار نمی‌گیرد.

شناسه: MDE 13/7869/2024

تاریخ انتشار: فروردین ۱۴۰۳ - آوریل ۲۰۲۴

زبان متن اصلی: انگلیسی

عفو بین‌الملل ۲۰۲۴